నారద పరివ్రాజకోపనిషత్తు

– డా. కుప్పా నరసింహమూర్తి

ఉపోద్ఘాతము :

చతుర్ముఖబ్రహ్మగారు నారదమహర్షికి, శౌనకాదిమహర్షులకు, చేసిన బోధే ఈ నారద పరివ్రాజకోపనిషత్తు. ఇందులో తొమ్మిది ఉపదేశాలు అనే అధ్యాయాలతో, వర్ణాశ్రమ ధర్మాలు, సంన్యాసము యొక్క గొప్పతనం, సంన్యాసానికి అర్హత, సంన్యాస విధి, సంన్యాసాల వైవిధ్యం, సంన్యాసి కర్తవ్యం, బ్రహ్మజ్ఞానం మొదలగు విషయాలను విస్తారంగా బోధించారు. ఈ ఉపనిషత్తు 1. పరివ్రాజక 2. త్రిశిఖీ బ్రాహ్మణ 3. సీతా 4. యోగ చూడామణి 5. నిర్వాణ 6. మండల బ్రాహ్మణ 7. శరభ 8. స్కంద 9. మహా నారాయణోపనిషత్తుల సారభూతంగా ఉంది. ఈ ఉపనిషత్తు గద్యపద్యాత్మకంగా కూడా ఉంది.

ఒకసారి నారదమహర్షి లోకాలన్నీ సంచరిస్తూ శౌనాకదిమహర్షులు చేస్తున్న సత్రయాగప్రాంగణానికి వచ్చాడు. అక్కడ ఆ మహర్షులు నారదమహర్షికి ఎదురెళ్లి, స్వాగతం పలికి, యథోచితమర్యాదలు చేసి, ఉన్నతాసనంపై కూర్చోబెట్టి, "ఓ బ్రహ్మపుత్ర! ఏ సాధన చేస్తే మాకు మోక్షం లభిస్తుందో, తెలియజేయి" అని ప్రార్థించారు.

అప్పుడు నారద మహర్షి "మహర్షుల్లారా! మోక్షం పొందడం అంత సులభం కాదు. మంచి వంశంలో పుట్టి, శాస్త్రోక్తంగా ఉపనయనం చేసుకుని, బ్రహ్మచర్యదీక్షతో, గురు శుశ్రూష చేస్తూ, గురుముఖతః విద్యలన్నీ అభ్యసించి, ఆ తరువాత గృహస్థాశ్రమాన్ని స్వీకరించి, కృతకృత్యుడై, ఆ తరువాత గురుబోధనానుసారం వానప్రస్థాశ్రమ జీవనాన్ని గడుపుతూ, సాంసారిక సుఖాలను మనసా, వాచా, కర్మణా పూర్తిగా వదిలిపెట్టి, ఆ తరువాత సన్యాసాశ్రమాన్ని స్వీకరించి, అంత శ్శత్రువులను

పోగొట్టుకుంటూ, శాంతుడై, చ్యుతి రహితమైన స్వస్వరూప ధ్యానంలో శరీరాన్ని త్యాగం చేసిన సాధకుడు మాత్రమే మోక్షాన్ని పొందగలడు" అని విస్తారంగా చెప్పాడు.

ఆ ఉపదేశం విన్న ఆ మహర్షులు మళ్లీ నారద మహర్షితో "ఓ జ్ఞానీ! మాకు సన్యాసం గురించి చెప్పు" అని ప్రార్థించారు.

అప్పుడు నారద మహర్షి "ఓ మహర్షుల్లారా! ఇది నేను చెప్పవలసినది కాదు. నా తండ్రిగారైన బ్రహ్మదేవులవారే చెప్పవలసిన విషయం. వారితోనే మీకు చెప్పిస్తాను" అని చెప్పి, యాగం పూర్తయిన తర్వాత ఆ మహర్షుల్ని వెంటబెట్టుకుని, బ్రహ్మలోకానికి వెళ్ళాడు. అక్కడ పద్మాసనంలో ప్రసన్నంగా కొలువైయున్న, చతుర్ముఖబ్రహ్మకు నమస్కరించి, ఆయనను పరిపరివిధాలుగా స్తుతించి, "ఓ తండ్రి! నువ్వే సకల విద్యా రహస్యాలను తెలిసిన వాడవు, నువ్వే గురువువు. కనుక మా అందరికీ, ఈ సంసార బాధలు పోగొట్టే అతి రహస్యమైన సంన్యాస తత్వాన్ని బోధించు" అని ప్రార్థించాడు. అప్పుడు బ్రహ్మదేవుడు ముందు నిలిచిన మహర్షుల ఆర్తిని గమనించి, కొద్దిసేపు సమాధి స్థితిలో ఉండి, కళ్ళు తెరిచి, వారికి ఇలా చెప్పటం ప్రారంభించాడు.

కుమారుల్లారా! (మహర్షుల్లారా!) పూర్వం విరాట్పురుషుడిగా ఆవిర్భవించిన పరమాత్మ నాకు పురుషసూక్తం యొక్క, కొన్ని ఉపనిషత్తుల యొక్క రహస్యాలను బోధించాడు. వాటిని మీకు వివరంగా చెబుతాను. ఈ విధానం చాలా రహస్యమైనది. మీరందరూ సావధానంగా వినండి.

మోక్షం కావాలి అని పరితపించే సాధకుడు వేద శాస్త్రములలో చెప్పినట్లుగా బ్రహ్మచర్య – గృహస్థ – వానప్రస్థ ఆశ్రమాలను ఆయా వయసులలో స్వీకరించి, ఆయా ఆశ్రమధర్మాలను పరిపూర్ణంగా ఆచరించాలి. ఇక అన్నిటి మీదా విరక్తిని పెంచుకొని, ఆశ – అసూయ– అహంకారాదులను పూర్తిగా విడిచిపెట్టి, చిత్తశుద్ధిని సంపాదిస్తూ,

వివేకం – వైరాగ్యం – (దమ–శమ–తితిక్షా–ఉపరతి–శ్రద్ధా –సమాధానం అనే) షడ్గుణ సంపత్తి – ముముక్షుత్వం అనే నాలుగు సాధనా సంపత్తులను పెంపొందించుకొని అప్పుడు సంన్యాసం స్వీకరించాలి అని వివరిస్తూ, మళ్ళీ వర్ణాశ్రమ ధర్మాలను విస్తారంగా బోధించాడు.

సంన్యాసము అంటే సమస్తాన్ని విడిచిపెట్టుట, తన వల్ల సకల భూతములకూ, సకల భూతముల వల్ల తనకూ అభయమును పొందుట. ఇది సత్త్వగుణ పరిపూర్ణత వల్లే సిద్ధిస్తుంది. వైరాగ్యము ఉన్నవాడే సంన్యాసం తీసుకోవడానికి అర్హుడు. అలాగే ఎవడు పరమాత్మ కంటే భిన్నంగా ఉన్న, అనాత్మ వస్తువుల మీద పూర్తిగా ధ్యాస వదిలి, కేవలం పరబ్రహ్మపై అనురక్తిని పెంచుకుంటూ ఉన్నాడో, ఎవడైతే అందరి చేత పూజింపబడి, నమస్కరింపబడేటప్పుడు ఏ ప్రసన్నముఖంతో ఉంటాడో, అలాగే ఇతరుల చేత దూషింపబడి, కొట్టబడేటప్పుడు కూడా అదే విధమైన ప్రసన్నమైన ముఖంతో ఉంటాడో, అంటే సుఖదుఃఖముల యందు సమ భావన కలిగి ఉంటాడో, ఎవడైతే మాయకు లోబడకుండా, సర్వకాలాల్లో ఆత్మారాముడై, సర్వత్ర వ్యాపించి ఉన్న వాసుదేవుణ్ణి, అద్వితీయమైన అక్షర పరబ్రహ్మను నేనే అనే దృఢ నిశ్చయంతో ఉంటాడో, అటువంటి సాధకుడు సంన్యాసాశ్రమ స్వీకారానికి అర్హుడు అని విస్తారంగా సంన్యాసాశ్రమ పరిగ్రహణానికి కావలసిన అర్హతల గురించి చెప్పాడు.

ఇక వైరాగ్యం ప్రబలంగా ఉండి, ప్రాణం పోయే సమయం సమీపించినప్పుడు, సంన్యాసాంగ కర్మలు చేయటానికి వ్యవధి లేనప్పుడు, ఆతుర సంన్యాసమును స్వీకరించవచ్చు. కానీ క్రమ సంన్యాసమే శ్రేష్ఠమైనది. రెండు చోట్లా మంత్ర సహితం గానే ఆశ్రమ స్వీకరణ ఉంటుంది. మంత్ర రహిత కర్మ, భస్మంలో చేసే హోమం లాగా వ్యర్థమైపోతుంది.

ఇంద్రియ నిగ్రహం, ప్రబలమైన వైరాగ్యం ఉన్నట్లయితే, ఆ సాధకుడు గృహస్థాశ్రమాన్ని స్వీకరించకుండానే సన్యసించవచ్చు. పరిపూర్ణ వైరాగ్యం లేని వాడు మాత్రం గృహస్థాశ్రమాన్నే స్వీకరించాలి. ఇదే అతనికి శ్రేయోదాయకం.

సంన్యాసి నిరంతరం విధివిధానంతో వేదాంత శ్రవణం చేస్తూ ఉండాలి, ఏ జీవికీ ఏ విధమైన హింస సలపకుండా, నిరంతరం అందరి హితాన్నే కోరుకొంటూ ఉండాలి, ఇంద్రియ నిగ్రహము కలిగి ఉండాలి, వేటిపైన సంగము లేకుండా నిశ్చలమైన మనసుతో పరబ్రహ్మను ఉపాసిస్తూ ఉండాలి, అని సంన్యాసి కర్తవ్యాలను, నడవడికను, బోధిస్తూ, ఒకవేళ ఆ నియమాలను పాటించకపోయినట్లయితే వచ్చే ప్రత్యవాయఫలితాలను కూడా విస్తారంగా వివరించాడు.

యతి నిరంతరం మోక్షాన్ని ప్రసాదించే ఉపనిషద్విద్యను అభ్యసిస్తూ, బ్రహ్మచింతన చేస్తూ, ఉండాలి. ఎల్లప్పుడూ పాపరహితమైన, కపటం లేని, మూర్ఖత్వం లేని, పరిశుద్ధమైన జీవితాన్ని గడపాలి. నిజమైన ధ్యానానికి అడ్డంకులైన ఇతర ఏ పనైనా నిషిద్ధమే. తాబేలు ఏ విధంగానైతే తన అవయవాలను అవసరమైనప్పుడు లోపలికి తీసుకుంటుందో, అదేవిధంగా యతీశ్వరుడు కూడా తన ఇంద్రియాలు తన వశంలో ఉంచుకుని మనోవృత్తులను నశింప చేసుకోవాలి. సమదృష్టి కలిగిన యతీశ్వరుడే సకల బంధాల నుంచి విముక్తిని పొందుతాడు. అని యతిధర్మాలను మరింత విస్తృతంగా బోధిస్తూ, సన్యాసాశ్రమ స్వీకరణ విధానాన్ని , అక్కడ ఉచ్చరించే మంత్ర విశేషాలను, ఆయా మంత్రార్థాలలో ఉండే స్వారస్యాలను వివరించాడు.

ఆశ్రమ స్వీకరణ సందర్భంలో శిఖా యజ్ఞోపవీతాలను విడిచి పెట్టవలసి ఉంటుంది, అనే మాట వచ్చింది. ఆ సందర్భంలో నారదుడు బ్రహ్మను ఉద్దేశించి "ఓ తండ్రి !యజ్ఞోపవీతం లేని వాడు బ్రాహ్మణుడు ఎలా అవుతాడు" అని ప్రశ్నించాడు. అప్పుడు బ్రహ్మదేవుడు వేదాధ్యయనం, వైదిక కర్మానుష్ఠానం చేయాలంటే యజ్ఞోపవీతం(బాహ్యసూత్రం) బ్రాహ్మణాదులకు కావలసిందే. కానీ నారద! సకల

దేవతలు జీవుడి హృదయంలో ప్రాణరూపంతో ప్రతిష్టితులై ఉంటారు. జ్ఞానులు, హృదయంలో ఉన్న ప్రాణాన్ని జ్యోతి రూపంలో దర్శిస్తూ ఉంటారు. సృష్టిలో ప్రతీ జీవిలోనూ ఉండే ప్రాణశక్తిని సర్వాంతర్యామిగా, అఖండ జ్యోతిగా, నిత్య సత్య పరబ్రహ్మస్వరూపంగా ఎవరు దర్శించగలుగుతూ ఉన్నారో అటువంటి పరబ్రహ్మ సూత్రాన్ని ధరించిన సన్యాసులకు బాహ్యసూత్రము అవసరము లేదు అని వివరించాడు.

సంన్యాసులలో బ్రహ్మజ్ఞానం కలిగిన తర్వాత సంన్యసించే వాడు విద్వత్సన్యాసి. బ్రహ్మజ్ఞానం కోసం సంన్యసించే వాడు వివిదిషా సంన్యాసి. ఇద్దరూ సమంత్రకంగా సంన్యసించి, గురువుల దగ్గర నుండి మహావాక్యోపదేశాన్ని, కటిసూత్ర-కౌపీన-వస్త్ర-దండ-కమండలాలను, యోగపట్టాన్ని పొంది, జాగరూకుడై సంన్యాసాశ్రమ ధర్మాలను ఆచరిస్తూ, ఓంకారోపాసనా పురస్సరం పరమాత్మానుసంధానం చేస్తూ, రాజాజ్ఞ కోసం ఎదురుచూసే భటుడిలాగా, శరీరత్యాగం కోసం ఎదురు చూస్తూ ఉండాలి అని విస్తారంగా చెప్పాడు.

మళ్లీ నారదుడు బ్రహ్మ గారితో "ఓ తండ్రి! సంన్యాసం అంటే సర్వకర్మ పరిత్యాగం అన్నారు. మళ్లీ సంన్యాసాశ్రమ ధర్మాలను వివరిస్తున్నారు. పరస్పర విరుద్ధంగా ఉంది కదా" అని అన్నాడు. దానికి బ్రహ్మదేవుడు నవ్వి "మానవ శరీరంలో ఉండే జీవాత్మకు భక్తి జ్ఞాన వైరాగ్యాలు స్థిరంగా ఉండాలి అంటే ఆచారాలు తప్పవు కదా" అని వివరించాడు.

అలాగే సంన్యాసం అనేది ఒకటే అయినప్పటికీ, ఆచార భేదాలతో, కర్మ లోపం వల్ల, 1. వైరాగ్య సంన్యాసం 2. జ్ఞాన సంన్యాసం 3. జ్ఞాన వైరాగ్య సంన్యాసం 4. కర్మ సంన్యాసం అని నాలుగు రకాలుగా ఉన్నది.

అలాగే సంన్యాసులు కూడా సాధన ప్రభేదంతో 1. కుటీచకుడు 2. బహూదకుడు 3. హంసుడు 4. పరమహంసుడు 5.తురియాతీతుడు 6. అవధూత అని ఆరు రకాలుగా ఉన్నారు. అని వివరించాడు.

ఒక ఇంట్లో నివసించేవాడు ఆ ఇంటి మీద అభిమానాన్ని ఎలా కలిగి ఉంటాడో, అలాగే శరీరంలో ఉండే జీవుడు కూడా తానున్న శరీరం మీద అభిమానంతోనే సంచరిస్తూ ఉంటాడు. జీవుడు శరీరంలో హృత్కమలంలో ఉంటాడు. ఆ పద్మానికి ఎనిమిది దళాలు ఉంటాయి. ఆయా దళాలలో సంచరించేటప్పుడు ఆయా ప్రవృత్తులు కలిగి ఉంటాడు. ఎప్పుడైతే పద్మం మధ్య భాగంలో, కర్ణికలో, సంచరిస్తాడో అప్పుడు అతనికి భక్తి జ్ఞాన వైరాగ్యాలు, బ్రహ్మచింతన కలుగుతూ ఉంటాయి. సాధకుడు ఆ జీవిని కర్ణికలోనే ఉంచే ప్రయత్నం చేస్తూ ఉంటే, సాక్షీ భూతుడైన పరమాత్మ ఆయా అవస్థలలో, ఆయా దేహాలకు, అభిమాన దేవతగా ప్రకాశిస్తూ కనిపిస్తాడు. సాధన పెరుగుతున్న కొద్దీ క్రమేణ ద్రష్టా – దృశ్యం – దర్శనం అనే త్రిపుటి ఆత్మపదార్థానికి అన్వయించదు అని సయుక్తికంగా తెలుసుకొన్నవాడై, నేనే నిరంజనపరబ్రహ్మను అనే నిశ్చయానికి వస్తాడు.

ఇక సంసారం నుంచి తరించటానికి ఓంకారోపాసనా విధానాన్ని, ఆ ఓంకార వైశిష్ట్యాన్ని వివరిస్తూ, సాధకుడైన సంన్యాసి ఏ విధంగా నడుచుకోవడం వల్ల దేహాభిమానాన్ని పరిపూర్ణంగా పోగొట్టు కుంటాడో, ఏ విధంగా స్థిరమైన చిత్తశుద్ధిని పొందగలడో ఆ ఉపాయాలను ప్రతిపాదన చేశాడు.

ఈ విధంగా యతి, యతినియమాలను త్రికరణ శుద్ధిగా పాటిస్తూ, జాగరూకుడై , విరక్తుడై, భ్రమర కీట న్యాయ ప్రకారం నిర్గుణ పరబ్రహ్మను ధ్యానిస్తూ, ఉంటే "తనకంటే ఇతరమైనది తెలుసుకోదగినది ఏదీ లేదు" అని నిశ్చయించుకొని స్వస్వరూపాన్ని గ్రహించి, సచ్చిదానందానుభూతిని పొందుతూ, జీవన్ముక్తిని పొందగలడు. జ్ఞానాజ్ఞానాలకు అతీతమైన ఆ పరమపదానికి చేరిన యోగులు తిరిగి జన్మించరు. ఇదే కైవల్యం అని తన విస్తారమైన ఉపదేశాన్ని బ్రహ్మదేవుడు ఉపసంహరించాడు.

స్వస్తి

నారదపరివ్రాజకోపనిషత్

శ్లో. పారివ్రాజ్యధర్మపూగాలంకారా యత్ర్రబోధతః ।
దశప్రణవలక్ష్యార్థం యాంతి తం రామమాశ్రయే ॥

ఓం భద్రం కర్ణేభిః శృణుయామ దేవాః భద్రం పశ్యేమాక్షభిర్యజత్రాః ।
స్థిరైరంగైస్తుష్టువాంసస్తనూభిః వ్యశేమ దేవహితం యదాయుః ।
స్వస్తి న ఇంద్రో వృద్ధశ్రవాః స్వస్తి నః పూషా విశ్వదేవాః ।
స్వస్తి నస్తార్క్ష్యో అరిష్టనేమిః స్వస్తి నో బృహస్పతిర్దధాతు ॥

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః

అథ నారదపరివ్రాజకోపనిషత్ ప్రారంభః

1. ప్రథమోపదేశః

పరివ్రాట్త్రిశిఖీ సీతాచూడానిర్వాణమండలం
దక్షిణా శరభం స్కందం మహానారాయణాద్వయం ॥
అథ కదాచిత్పరివ్రాజకాభరణో నారదః సర్వలోకసంచారం
కుర్వన్నపూర్వపుణ్యస్థలాని పుణ్యతీర్థాని తీర్థీకుర్వన్నవలోక్య
చిత్తశుద్ధిం ప్రాప్య నిర్వైరః శాంతో దాంతః సర్వతో
నిర్వేదమాసాద్య స్వరూపానుసంధానమనుసంధయ
నియమానందవిశేషగణ్యం మునిజనైరుపసంకీర్ణం
నైమిషారణ్యం పుణ్యస్థలమవలోక్య సరిగమపధనిస
సంజ్ఞైర్వైరాగ్యబోధకరైః స్వరవిశేషైః ప్రాపంచిక
పరాఙ్ముఖాఇర్హరికథాలాపైః స్థావరజంగమనామకై
ర్భగవద్భక్తివిశేషాఇర్నరమృగకింపురుషామరకింనర

అప్సరోగణాన్సంమోహయన్నాగతం బ్రహ్మాత్మజం భగవద్భక్తం
నారదమవలోక్య ద్వాదశవర్షసత్రయాగోపస్థితాః
శ్రుతాధ్యయనసంపన్నాః సర్వజ్ఞాస్తపోనిష్ఠాపరాశ్చ
జ్ఞానవైరాగ్యసంపన్నాః శౌనకాదిమహర్షయః
ప్రత్యుత్థానం కృత్వా నత్వా యథోచితాతిథ్యపూర్వకముపవేశయిత్వా
స్వయం సర్వేఽప్యుపవిష్టా భో భగవన్బ్రహ్మపుత్ర కథం
ముక్త్యుపాయోఽస్మాకం వక్తవ్య ఇత్యుక్తస్తాన్స హోవాచ నారదః
సత్కులభవోపనీతః సమ్యగుపనయనపూర్వకం చతుశ్చత్వారింశత్
సంస్కారసంపన్నః స్వాభిమతైకగురుసమీపే స్వశాఖాధ్యయన
పూర్వకం సర్వవిద్యాభ్యాసం కృత్వా ద్వాదశవర్షశుశ్రూషా
పూర్వకం బ్రహ్మచర్యం పంచవింశతివత్సరం గార్హస్థ్యం
పంచవింశతివత్సరం వానప్రస్థాశ్రమం తద్విధివత్క్రమాన్నిర్వర్త్య
చతుర్విధబ్రహ్మచర్యం షడ్విధం గార్హస్థ్యం చతుర్విధం
వానప్రస్థధర్మం సమ్యగభ్యస్య తదుచితం కర్మ సర్వం నిర్వర్త్య
సాధనచతుష్టయసంపన్నః సర్వసంసారోపరి మనోవాక్కాయ
కర్మభిర్యథాశానివృత్తస్తథా వాసనైషణోపర్యపి నిర్వైరః
శాంతో దాంతః సంన్యాసీ పరమహంసాశ్రమేణాస్ఖలితస్వస్వరూప
ధ్యానేన దేహత్యాగం కరోతి స ముక్తో భవతి స ముక్తో భవతీత్యుపనిషత్ ॥

॥ ఇతి ప్రథమోపదేశః ॥

2. ద్వితీయోపదేశః

అథ హైనం భగవంతం నారదం సర్వే శౌనకాదయః
పప్రచ్ఛుర్భో భగవన్సంన్యాసవిధిం నో బ్రూహీతి

తానవలోక్య నారదస్తత్స్వరూపం సర్వం పితామహముఖేనైవ జ్ఞాతుముచితమిత్యుక్త్వా సత్రయాగపూర్త్యనంతరం తైః సహ సత్యలోకం గత్వా విధివద్బ్రహ్మనిష్ఠాపరం పరమేష్ఠినం నత్వా స్తుత్వా యథోచితం తదాజ్ఞయా తైః సహోపవిశ్య నారదః పితామహమువాచ గురుస్త్వం జనకస్త్వం సర్వవిద్యా రహస్యజ్ఞః సర్వజ్ఞస్త్వమతో మత్తో మదిష్టం రహస్యమేకం వక్తవ్యం త్వద్వినా మదభిమతరహస్యం వక్తుం కః సమర్థః ।
కిమితిచేత్పారివ్రాజ్యస్వరూపక్రమం నో బ్రూహీతి నారదేన ప్రార్థితః పరమేష్ఠి సర్వతః సర్వానవలోక్య ముహూర్తమాత్రం సమాధినిష్ఠో భూత్వా సంసారార్తినివృత్త్యన్వేషణ ఇతి నిశ్చిత్య నారదమవలోక్య తమాహ పితామహః ।
పురా మత్పుత్ర పురుషసూక్తోపనిషద్రహస్యప్రకారం నిరతిశయాకారావలంబినా విరాట్పురుషేణోపదిష్టం రహస్యం తే వివిచ్యోచ్యతే తత్క్రమమతిరహస్యం బాఢమవహితో భూత్వా శ్రూయతాం భో నారద విధివదాదావనుపనీతోపనయానంతరం తత్సత్కులప్రసూతః పితృమాతృవిధేయః పితృసమీపాదన్యత్ర సత్సంప్రదాయస్థం శ్రద్ధావంతం సత్కులభవం శ్రోత్రియం శాస్త్రవాత్సల్యం గుణవంతమకుటిలం సద్గురుమాసాద్య నత్వా యథోపయోగశుశ్రూషాపూర్వకం స్వాభిమతం విజ్ఞాప్య ద్వాదశవర్షసేవాపురఃసరం సర్వవిద్యాభ్యాసం కృత్వా తదనుజ్ఞయా స్వకులానురూపామభిమతకన్యాం వివాహ్య పంచవింశతివత్సరం గురుకులవాసం కృత్వాథ గుర్వనుజ్ఞయా గృహస్థోచితకర్మ కుర్వందౌర్బ్రాహ్మణ్యనివృత్తిమేత్య స్వవంశవృద్ధికామః పుత్రమేకమాసాద్య గార్హస్థ్యోచిత

పంచవింశతివత్సరం తీర్త్వా తతః పంచచింశతివత్సరపర్యంతం
త్రిషవణముదకస్పర్శనపూర్వకం చతుర్థకాలమేకవారమాహార
మాహరన్నయమేక ఏవ వనస్థో భూత్వా పురగ్రామప్రాక్తనసంచారం
విహాయ నికారవిరహితతదాశ్రితకర్మోచితకృత్యం నిర్వర్త్య
దృష్టశ్రవణవిషయవైతృష్ణ్యమేత్య చత్వారింశత్సంకార
సంపన్నః సర్వతో విరక్తశ్చిత్తశుద్ధిమేత్యాశాసూయేర్ష్యాహంకారం
దగ్ధ్వా సాధనచతుష్టయసంపన్నః సంన్యస్తుమర్హతీత్యుపనిషత్ ॥

॥ ఇతి ద్వితీయోపదేశః ॥

3. తృతీయోపదేశః

అథ హైనం నారదః పితామహం పప్రచ్ఛ భగవన్కేన
సంన్యాసాధికారీ వేత్యేవమాదౌ సంన్యాసాధికారిణం
నిరూప్య పశ్చాత్సంన్యాసవిధిరుచ్యతే అవహితః శృణు ।
అథ షండః పతితోఽఙ్గవికలః స్త్రైణో బధిరోఽర్భకో
మూకః పాషండశ్చక్రీ లింగీ వైఖానసహరద్విజౌ
భృతకాధ్యాపకః శిపివిష్టోఽనగ్నికో వైరాగ్యవంతోఽప్యేతే
న సంన్యాసార్హాః సంన్యస్తా యద్యపి మహావాక్యోపదేశేన
అధికారిణః పూర్వసంన్యాసీ పరమహంసాధికారీ ॥

పరేణైవాత్మనశ్చాపి పరస్యైవాత్మనా తథా ।
అభయం సమవాప్నోతి స పరివ్రాడితి స్మృతిః ॥ ॥ 1 ॥

షండోఽథ వికలోఽప్యంధో బాలకశ్చాపి పాతకీ ।
పతితశ్చ పరదార్వరీ వైఖానసహరద్విజౌ ॥ ॥ 2 ॥

చక్రీ లింగీ చ పాషండీ శిపివిష్టోఽప్యనగ్నికః ।
ద్విత్రివారేణ సంన్యస్తో భృతకాధ్యాపకోఽపి చ ।
ఏతే నార్హంతి సంన్యాసమాతురేణ వినా క్రమం ॥ ॥ 3 ॥

ఆతురకాలః కథమార్యసంమతః ॥
ప్రాణస్యోత్క్రమణాసన్నకాలస్త్వాతురసంజ్ఞకః ।
నేతరస్త్వాతురః కాలో ముక్తిమార్గప్రవర్తకః ॥ ॥ 4 ॥

ఆతురేఽపి చ సంన్యాసే తత్తన్మంత్రపురఃసరం ।
మంత్రావృత్తిం చ కృత్వైవ సంన్యసేద్విధివద్బుధః ॥ ॥ 5 ॥

ఆతురేఽపి క్రమే వాపి ప్రైషభేదో న కుత్రచిత్ ।
న మంత్రం కర్మరహితం కర్మ మంత్రమపేక్షతే ॥ ॥ 6 ॥

అకర్మ మంత్రరహితం నాతో మంత్రం పరిత్యజేత్ ।
మంత్రం వినా కర్మ కుర్యాద్భస్మన్యాహుతివద్భవేత్ ॥ ॥ 7 ॥

విధ్యుక్తకర్మసంక్షేపాత్సంన్యాసస్త్వాతురః స్మృతః ।
తస్మాదాతురసంన్యాసే మంత్రావృత్తివిధిర్మునే ॥ ॥ 8 ॥

ఆహితాగ్నిర్విరక్తశ్చేద్దేశాంతరగతో యది ।
ప్రాజాపత్యేష్టిమప్స్వేవ నిర్వృత్యైవాథ సంన్యసేత్ ॥ ॥ 9 ॥

మనసా వాథ విధ్యుక్తమంత్రావృత్త్యాథవా జలే ।
శ్రుత్యనుష్ఠానమార్గేణ కర్మానుష్ఠానమేవ వా ॥ ॥ 10 ॥

సమాప్య సంన్యసేద్విద్వాన్నో చేత్పాతిత్యమాప్నుయాత్ ॥ ॥ 11 ॥

యదా మనసి సంజాతం వైతృష్ణ్యం సర్వవస్తుషు ।
తదా సంన్యాసమిచ్ఛేత పతితః స్యాద్విపర్యయే ॥ ॥ 12 ॥

విరక్తః ప్రవ్రజేద్ధీమాన్సరక్తస్తు గృహే వసేత్ ।
సరాగో నరకం యాతి ప్రవ్రజన్హి ద్విజాధమః ॥ ॥ 13 ॥

యస్యైతాని సుగుప్తాని జిహ్వోపస్థోదరం కరః ।
సంన్యసేదకృతోద్వాహో బ్రాహ్మణో బ్రహ్మచర్యవాన్ ॥ ॥ 14 ॥

సంసారమేవ నిఃసారం దృష్ట్వా సారదిదృక్షయా ।
ప్రవ్రజంత్యకృతోద్వాహాః పరం వైరాగ్యమాశ్రితాః ॥ ॥ 15 ॥

ప్రవృత్తిలక్షణం కర్మ జ్ఞానం సంన్యాసలక్షణం ।
తస్మాజ్జ్ఞానం పురస్కృత్య సంన్యసేదిహ బుద్ధివాన్ ॥ ॥ 16 ॥

యదా తు విదితం తత్త్వం పరం బ్రహ్మ సనాతనం ।
తదైకదండం సంగృహ్య సోపవీతాం శిఖాం త్యజేత్ ॥ ॥ 17 ॥

పరమాత్మని యో రక్తో విరక్తోఽపరమాత్మని ।
సర్వైషణావినిర్ముక్తః స భైక్షం భోక్తుమర్హతి ॥ ॥ 18 ॥

పూజితో వందితశ్చైవ సుప్రసన్నో యథా భవేత్ ।
తథా చేత్తాడ్యమానస్తు తదా భవతి భైక్షభుక్ ॥ ॥ 19 ॥

అహమేవాక్షరం బ్రహ్మ వాసుదేవాఖ్యమద్వయం ।
ఇతి భావో ధ్రువో యస్య తదా భవతి భైక్షభుక్ ॥ ॥ 20 ॥

యస్మిఞ్శాంతిః శమః శౌచం సత్యం సంతోష ఆర్జవం ।
అకించనమదంభశ్చ స కైవల్యాశ్రమే వసేత్ ॥ ॥ 21 ॥

యదా న కురుతే భావం సర్వభూతేషు పాపకం ।
కర్మణా మనసా వాచా తదా భవతి భైక్షభుక్ ॥ ॥ 22 ॥

దశలక్షణకం ధర్మమనుతిష్ఠన్సమాహితః ।
వేదాంతాన్విధివచ్ఛృత్వా సంన్యస్తేదనృణో ద్విజః ॥ ॥ 23 ॥

ధృతిః క్షమా దమోఽస్తేయం శౌచమింద్రియనిగ్రహః ।
ధీర్విద్యా సత్యమక్రోధో దశకం ధర్మలక్షణం ॥ ॥ 24 ॥

అతీతాన్న స్మరేద్భోగాన్న తథానాగతానపి ।
ప్రాప్తాంశ్చ నామినందేద్యః స కైవల్యాశ్రమే వసేత్ ॥ ॥ 25 ॥

అంతస్థానీంద్రియాణ్యంతర్బహిష్ఠాన్విషయాన్బహిః ।
శక్నోతి యః సదా కర్తుం స కైవల్యాశ్రమే వసేత్ ॥ ॥ 26 ॥

ప్రాణే గతే యథా దేహః సుఖం దుఃఖం న విందతి ।
తథా చేత్ప్రాణయుక్తోఽపి స కైవల్యాశ్రమే వసేత్ ॥ ॥ 27 ॥

కౌపీనయుగలం కంథా దండ ఏకః పరిగ్రహః ।
యతేః పరమహంసస్య నాధికం తు విధీయతే ॥ ॥ 28 ॥

యది వా కురుతే రాగాదధికస్య పరిగ్రహం ।
రౌరవం నరకం గత్వా తిర్యగ్యోనిషు జాయతే ॥ ॥ 29 ॥

విశీర్ణాన్యమలాన్యేవ చేలాని గ్రథితాని తు ।
కృత్వా కంథాం బహిర్వాసో ధారయేద్ధాతురంజితం ॥ ॥ 30 ॥

ఏకవాసా అవాసా వా ఏకదృష్టిరలోలుపః ।
ఏక ఏవ చరేన్నిత్యం వర్షాస్వేకత్ర సంవసేత్ ॥ ॥ 31 ॥

కుటుంబం పుత్రదారాంశ్చ వేదాంగాని చ సర్వశః ।
యజ్ఞం యజ్ఞోపవీతం చ త్యక్త్వా గూఢశ్చరేద్యతిః ॥ ॥ 32 ॥

కామః క్రోధస్తథా దర్పో లోభమోహాదయశ్చ యే ।
తాంస్తు దోషాన్పరిత్యజ్య పరివ్రాణ్నిర్మమో భవేత్ ॥ ॥ 33 ॥

రాగద్వేషవియుక్తాత్మా సమలోష్టాశ్మకాంచనః ।
ప్రాణిహింసానివృత్తశ్చ మునిః స్యాత్సర్వనిఃస్పృహః ॥ ॥ 34 ॥

దంభాహంకారనిర్ముక్తో హింసాపైశూన్యవర్జితః ।
ఆత్మజ్ఞానగుణోపేతో యతిర్మోక్షమవాప్నుయాత్ ॥ ॥ 35 ॥

ఇంద్రియాణాం ప్రసంగేన దోషమృచ్ఛత్యసంశయః ।
సంనియమ్య తు తాన్యేవ తతః సిద్ధిం నిగచ్ఛతి ॥ ॥ 36 ॥

న జాతు కామః కామానాముపభోగేన శామ్యతి ।
హవిషా కృష్ణవర్త్మేవ భూయ ఏవాభివర్ధతే ॥ ॥ 37 ॥

శ్రుత్వా స్పృష్ట్వా చ భుక్త్వా చ దృష్ట్వా ఘ్రాత్వా చ యో నరః ।
న హృష్యతి గ్లాయతి వా స విజ్ఞేయో జితేంద్రియః ॥ ॥ 38 ॥

యస్య వాఙ్మనసీ శుద్ధే సమ్యగ్గుప్తే చ సర్వదా ।
స వై సర్వమవాప్నోతి వేదాంతోపగతం ఫలం ॥ ॥ 39 ॥

సంమానాద్బ్రాహ్మణో నిత్యముద్విజేత విషాదివ ।
అమృతస్యేవ చాకాంక్షేదవమానస్య సర్వదా ॥ ॥ 40 ॥

సుఖం హ్యవమతః శేతే సుఖం చ ప్రతిబుధ్యతే ।
సుఖం చరతి లోకేఽస్మిన్నవమంతా వినశ్యతి ॥ ॥ 41 ॥

అతివాదాంస్తితిక్షేత నావమన్యేత కంచన ।
న చేమం దేహమాశ్రిత్య వైరం కుర్వీత కేనచిత్ ॥ ॥ 42 ॥

క్రుధ్యంతం న ప్రతిక్రుధ్యేదాక్రుష్టః కుశలం వదేత్ ।
సప్తద్వారావకీర్ణాం చ న వాచమనృతాం వదేత్ ॥ ॥ 43 ॥

అధ్యాత్మరతిరాసీనో నిరపేక్షో నిరాశిషః ।
ఆత్మనైవ సహాయేన సుఖార్థీ విచరేదిహ ॥ ॥ 44 ॥

ఇంద్రియాణాం నిరోధేన రాగద్వేషక్షయేణ చ ।
అహింసయా చ భూతానామమృతత్వాయ కల్పతే ॥ ॥ 45 ॥

అస్థిస్థూణం స్నాయుబద్ధం మాంసశోణితలేపితం ।
చర్మావబద్ధం దుర్గంధి పూర్ణం మూత్రపురీషయోః ॥ ॥ 46 ॥

జరాశోకసమావిష్టం రోగాయతనమాతురం ।
రజస్వలమనిత్యం చ భూతావాసమిమం త్యజేత్ ॥ ॥ 47 ॥

మాంసాసృక్పూయవిణ్మూత్రస్నాయుమజ్జాస్థిసంహతౌ ।
దేహే చేత్ప్రీతిమాన్మూఢో భవితా నరకేఽపి సః ॥ ॥ 48 ॥

సా కాలపుత్రపదవీ సా మాహావీచివాగురా ।
సాసిపత్రవనశ్రేణీ యా దేహేఽహమితి స్థితిః ॥ ॥ 49 ॥

సా త్యాజ్యా సర్వయత్నేన సర్వనాశేఽప్యుపస్థితే ।
స్ప్రష్టవ్యా సా న భవ్యేన సశ్వమాంసేవ పుల్కసీ ॥ ॥ 50 ॥

ప్రియేషు స్వేషు సుకృతమప్రియేషు చ దుష్కృతం ।
విసృజ్య ధ్యానయోగేన బ్రహ్మాప్యేతి సనాతనం ॥ ॥ 51 ॥

అనేన విధినా సర్వాంస్త్యక్త్వా సంగాఞ్ఛనైః శనైః ।
సర్వద్వంద్వైర్వినిర్ముక్తో బ్రహ్మణ్యేవావతిష్ఠతే ॥ ॥ 52 ॥

ఏక ఏవ చరేన్నిత్యం సిద్ధ్యర్థమసహాయకః ।
సిద్ధిమేకస్య పశ్యన్హి న జహాతి న హీయతే ॥ ॥ 53 ॥

కపాలం వృక్షమూలాని కుచేలాన్యసహాయతా ।
సమతా చైవ సర్వస్మిన్నేతన్ముక్తస్య లక్షణం ॥ ॥ 54 ॥

సర్వభూతహితః శాంతస్త్రిదండీ సకమండలుః ।
ఏకారామః పరివ్రజ్య భిక్షార్థం గ్రామమావిశేత్ ॥ ॥ 55 ॥

ఏకో భిక్షుర్యథోక్తః స్యాద్ద్వావేవ మిథునం స్మృతం ।
త్రయో గ్రామః సమాఖ్యాత ఊర్ధ్వం తు నగరాయతే ॥ ॥ 56 ॥

నగరం న హి కర్తవ్యం గ్రామో వా మిథునం తథా ।
ఏతత్త్రయం ప్రకుర్వాణః స్వధర్మాచ్చ్యవతే యతిః ॥ ॥ 57 ॥

రాజవార్తాదితేషాం స్యాద్భిక్షావార్తా పరస్పరం ।
స్నేహపైశూన్యమాత్సర్యం సంనికర్షాన్న సంశయః ॥ ॥ 58 ॥

ఏకాకీ నిఃస్పృహస్తిష్ఠేన హి కేన సహాలపేత్ ।
దద్యాన్నారాయణేత్యేవ ప్రతివాక్యం సదా యతిః ॥ ॥ 59 ॥

ఏకాకీ చింతయేద్బ్రహ్మ మనోవాక్కాయకర్మభిః ।
మృత్యుం చ నాభినందేత జీవితం వా కథంచన ॥ ॥ 60 ॥

కాలమేవ ప్రతీక్షేత యావదాయుః సమాప్యతే ।
నాభినందేత మరణం నాభినందేత జీవితం ॥ ॥ 61 ॥

అజిహ్వః షండకః పంగురంధో బధిర ఏవ చ ।
ముగ్ధశ్చ ముచ్యతే భిక్షుః షడ్భిరేతైర్న సంశయః ॥ ॥ 62 ॥

ఇదమిష్టమిదం నేతి యోఽశ్నన్నపి న సజ్జతి ।
హితం సత్యం మితం వక్తి తమజిహ్వం ప్రచక్షతే ॥ ॥ 63 ॥

అద్యజాతాం యథా నారీం తథా షోడశవార్షికీం ।
శతవర్షం చ యో దృష్ట్వా నిర్వికారః స షండకః ॥ ॥ 64 ॥

భిక్షార్థమటనం యస్య విణ్మూత్రకరణాయ చ ।
యోజనాన్న పరం యాతి సర్వథా పంగురేవ సః ॥ ॥ 65 ॥

తిష్ఠతో వ్రజతో వాపి యస్య చక్షుర్న దూరగం ।
చతుర్యుగాం భువం ముక్త్వా పరివ్రాట్ సోఽన్ధ ఉచ్యతే ॥ ॥ 66 ॥

హితాహితం మనోరామం వచః శోకావహం తు యత్ ।
శ్రుత్వాపి న శృణోతీవ బధిరః స ప్రకీర్తితః ॥ ॥ 67 ॥

సాన్నిధ్యే విషయాణాం యః సమర్థో వికలేంద్రియః ।
సుప్తవద్వర్తతే నిత్యం స భిక్షుర్ముగ్ధ ఉచ్యతే ॥ ॥ 68 ॥

నటాదిప్రేక్షణం ద్యూతం ప్రమదాసుహృదం తథా ।
భక్ష్యం భోజ్యముదక్యాం చ షణ్ణ పశ్యేత్కదాచన ॥ ॥ 69 ॥

రాగం ద్వేషం మదం మాయాం ద్రోహం మోహం పరాత్మసు ।
షడేతాని యతిర్నిత్యం మనసాపి న చింతయేత్ ॥ ॥ 70 ॥

మంచకం శుక్లవస్త్రం చ స్త్రీకథాలౌల్యమేవ చ ।
దివా స్వాపం చ యానం చ యతీనాం పాతకాని షట్ ॥ ॥ 71 ॥

దూరయాత్రాం ప్రయత్నేన వర్జయేదాత్మచింతకః ।
సదోపనిషదం విద్యామభ్యసేన్ముక్తిహైతుకీం ॥ ॥ 72 ॥

న తీర్థసేవీ నిత్యం స్యాన్నోపవాసపరో యతిః ।
న చాధ్యయనశీలః స్యాన్న వ్యాఖ్యానపరో భవేత్ ॥ ॥ 73 ॥

అపాపమశఠం వృత్తమజిహ్మం నిత్యమాచరేత్ ।
ఇంద్రియాణి సమాహృత్య కూర్మోఽఙ్గానీవ సర్వశః ॥ ॥ 74 ॥

క్షీణేంద్రియమనోవృత్తిర్నిరాశీర్నిష్పరిగ్రహః ।
నిర్ద్వంద్వో నిర్నమస్కారో నిఃస్వధాకార ఏవ చ ॥ ॥ 75 ॥

నిర్మమో నిరహంకారో నిరపేక్షో నిరాశిషః ।
వివిక్తదేశసంసక్తో ముచ్యతే నాత్ర సంశయ ఇతి ॥ ॥ 76 ॥

అప్రమత్తః కర్మభక్తిజ్ఞానసంపన్నః స్వతంత్రో
వైరాగ్యమేత్య బ్రహ్మచారీ గృహీ వానప్రస్థో వా
ముఖ్యవృత్తికా చేద్బ్రహ్మచర్యం సమాప్య గృహీ
భవేద్గృహాద్వనీ భూత్వా ప్రవ్రజేద్యదివేతరథా
బ్రహ్మచర్యాదేవ ప్రవ్రజేద్గృహాద్వా వనాద్వాథ
పునరవ్రతీ వా వ్రతీ వా స్నాతకో వాఽస్నాతకో
వోత్సన్నాగ్నిరనగ్నికో వా యదహరేవ విరజేత్తదహరేవ
ప్రవ్రజేత్తద్దైకే ప్రాజాపత్యామేవేష్టిం కుర్వన్యథవా
న కుర్యాదగ్నేయ్యమేవ కుర్యాదగ్నిర్హిప్రాణః ప్రాణమేవైతయా
కరోతి తస్మాత్త్రైధాతవీయామేవ కుర్యాదేతైవ త్రయో ధాతవో
యదుత సత్త్వం రజస్తమ ఇతి ॥
అయం తే యోనిరృత్వియో యతో జాతో అరోచథాః ।

తం జానన్నగ్న ఆరోహాథానో వర్ధయా రయిమిత్యనేన
మంత్రేణాగ్నిమాజిఘ్రేదేశ వా అగ్నేర్యోనిర్యః ప్రాణః
ప్రాణం గచ్ఛ స్వాం యోనిం గచ్ఛ
స్వాహేత్యేవమేవైతదాహవనీయాదగ్నిమాహృత్య
పూర్వవదగ్నిమాజిఘ్రేద్యదగ్నిం న విందేదప్సు జుహుయాదాపో
వై సర్వా దేవతాః సర్వాభ్యో దేవతాభ్యో జుహోమి స్వాహేతి
హుత్వోద్ధృత్య తదుదకం ప్రాశ్నీయాత్సాజ్యం హవిరనామయం
మోదమితి శిఖాం యజ్ఞోపవీతం పితరం పుత్రం కలత్రం కర్మ
చాధ్యయనం మంత్రాంతరం విసృజ్యైవ
పరివ్రజత్యాత్మవిన్మోక్షమంత్రైస్త్రైధాతవీయైర్విధేస్తద్బ్రహ్మ
తదుపాసితవ్యమేవైతదితి ॥
పితామహం పునః పప్రచ్ఛ నారదః కథమయజ్ఞోపవీతీ
బ్రాహ్మణ ఇతి ॥ తమాహ పితామహః ॥

సశిఖం వపనం కృత్వా బహిఃసూత్రం త్యజేద్బుధః ।
యదక్షరం పరం బ్రహ్మ తత్సూత్రమితి ధారయేత్ ॥ ॥ 77 ॥

సూచనాత్సూత్రమిత్యాహుః సూత్రం నామ పరం పదం ।
తత్సూత్రం విదితం యేన స విప్రో వేదపారగః ॥ ॥ 78 ॥

యేన సర్వమిదం ప్రోతం సూత్రే మణిగణా ఇవ ।
తత్సూత్రం ధారయేద్యోగీ యోగవిత్తత్త్వదర్శనః ॥ ॥ 79 ॥

బహిఃసూత్రం త్యజేద్విద్వాన్యోగముత్తమమాస్థితః ।
బ్రహ్మభావమిదం సూత్రం ధారయేద్యః సచేతనః ।
ధారణాత్తస్య సూత్రస్య నోచ్ఛిష్టో నాశుచిర్భవేత్ ॥ ॥ 80 ॥

సూత్రమంతర్గతం యేషాం జ్ఞానయజ్ఞోపవీతినాం ।
తే వై సూత్రవిదో లోకే తే చ యజ్ఞోపవీతినః ॥ ॥ 81 ॥

జ్ఞానశిఖినో జ్ఞాననిష్ఠా జ్ఞానయజ్ఞోపవీతినః ।
జ్ఞానమేవ పరం తేషాం పవిత్రం జ్ఞానముచ్యతే ॥ ॥ 82 ॥

అగ్నేరివ శిఖా నాన్యా యస్య జ్ఞానమయీ శిఖా ।
స శిఖీత్యుచ్యతే విద్వాన్నేతరే కేశధారిణః ॥ ॥ 83 ॥

కర్మణ్యధికృతా యే తు వైదికే బ్రాహ్మణాదయః ।
తేభిర్ధార్యమిదం సూత్రం క్రియాంగం తద్ధి వై స్మృతం ॥ ॥ 84 ॥

శిఖా జ్ఞానమయీ యస్య ఉపవీతం చ తన్మయం ।
బ్రాహ్మణ్యం సకలం తస్య ఇతి బ్రహ్మవిదో విదురితి ॥ ॥ 85 ॥

తదేతద్విజ్ఞాయ బ్రాహ్మణః పరివ్రజ్య పరివ్రాడేకశాటీ ముండోఽపరిగ్రహః శరీరక్లేశాసహిష్ణుశ్చేదథవా యథావిధిశ్చేజ్జాతరూపధరో భూత్వా సపుత్రమిత్రకలత్రాప్త బంధాద్వీని స్వాధ్యాయం సర్వకర్మాణి సంన్యస్యాయం బ్రహ్మాండం చ సర్వం కౌపీనం దండమాచ్ఛాదనం చ త్యక్త్వా ద్వంద్వసహిష్ణుర్న శీతం న చోష్ణం న సుఖం న దుఃఖం న నిద్రా న మానావమానే చ షడూర్మివర్జితో నిందాహంకార మత్సరగర్వదంభేర్ష్యాసూయేచ్ఛాద్వేష సుఖదుఃఖకామక్రోధలోభమోహాదీన్విసృజ్య స్వవపుః

శవాకారమివ స్మృత్వా స్వవ్యతిరిక్తం సర్వమంతర్బహిరమన్యమానః
కస్యాపి వందనమకృత్వా న నమస్కారో న స్వాహాకారో
న స్వధాకారో న నిందాస్తుతిర్యాదృచ్ఛికో భవేద్యదృచ్ఛా
లాభసంతుష్టః సువర్ణాదీన్న పరిగ్రహేన్నావాహనం న విసర్జనం
న మంత్రం నామంత్రం న ధ్యానం నోపాసనం న లక్ష్యం నాలక్ష్యం
న పృథక్ నాపృథక్ న త్వన్యత్ర సర్వత్రానికేతః స్థిరమతిః
శూన్యాగారవృక్ష మూలదేవగృహతృణ కూటకులాలశాలాగ్నిహోత్ర
శాలాగ్నిదిగంతరనదీతటపులినభూగృహకందరనిర్ఝరస్థండిలేషు వనే వా
శ్వేతకేతుఋభునిదా ఘఋషభదుర్వాసఃసంవర్తకదత్తాత్రేయరైవతక
వదవ్యక్తలింగోఽవ్యక్తాచారో బాలోన్మత్తపిశాచవదనున్మత్తోన్మత్త
వదాచరంస్త్రిదండం శిక్యం పాత్రం కమండలుం కటిసూత్రం చ తత్సర్వం
భూఃస్వాహేత్యప్సు పరిత్యజ్య కటిసూత్రం చ కౌఓపీనం దండం వస్త్రం
కమండలుం సర్వమప్సు విసృజ్యాథ జాతరూపధరశ్చరేదాత్మానమన్విచ్ఛేద్యథా
జాతరూపధరో నిర్ద్వంద్వో నిష్పరిగ్రహస్తత్త్వబ్రహ్మమార్గే సమ్యక్ సంపన్నః
శుద్ధమానసః ప్రాణసంధారణార్థం యథోక్తకాలే కరపాత్రేణాన్యేన వా
యాచితాహారమాహరన్ లాభలాభే సమో భూత్వా నిర్మమః
శుక్లధ్యానపరాయణోఽధ్యాత్మనిష్ఠః శుభాశుభకర్మనిర్మూలనపరః
సంన్యస్య పూర్ణానందైకబోధస్తద్బ్రహ్మాహమస్మీతి
బ్రహ్మప్రణవమనుస్మరన్భ్రమరకీటన్యాయేన శరీరత్రయముత్సృజ్య
సంన్యాసేనైవ దేహత్యాగం కరోతి స కృతకృత్యో భవతీత్యుపనిషత్ ॥

॥ ఇతి తృతీయోపదేశః ॥

4. చతుర్థోపదేశః

త్యక్త్వా లోకాంశ్చ వేదాంశ్చ విషయానింద్రియాణి చ ।
ఆత్మన్యేవ స్థితో యస్తు స యాతి పరమాం గతిం ॥ ॥ 1 ॥

నామగోత్రాదివరణం దేశం కాలం శ్రుతం కులం ।
వయో వృత్తం వ్రతం శీలం ఖ్యాపయేన్నైవ సద్యతిః ॥ ॥ 2 ॥

న సంభాషేత్స్త్రియం కాంచిత్పూర్వదృష్టాం చ న స్మరేత్ ।
కథాం చ వర్జయేత్తాసాం న పశ్యేల్లిఖితామపి ॥ ॥ 3 ॥

ఏతచ్చతుష్టయం మోహాత్స్త్రీణామాచరతో యతేః ।
చిత్తం విక్రియతేఽవశ్యం తద్వికారాత్ప్రణశ్యతి ॥ ॥ 4 ॥

తృష్ణా క్రోధోఽనృతం మాయా లోభమోహౌ ప్రియాప్రియే ।
శిల్పం వ్యాఖ్యానయోగశ్చ కామో రాగపరిగ్రహః ॥ ॥ 5 ॥

అహంకారో మమత్వం చ చికిత్సా ధర్మసాహసం ।
ప్రాయశ్చిత్తం ప్రవాసశ్చ మంత్రౌషధగరాశిషః ॥ ॥ 6 ॥

ప్రతిషిద్ధాని చైతాని సేవమానో వ్రజేదధః ।
ఆగచ్ఛ గచ్ఛ తిష్ఠేతి స్వాగతం సుహృదోఽపి వా ॥ ॥ 7 ॥

సన్మాననం చ న బ్రూయాన్మునిర్మోక్షపరాయణః ।
ప్రతిగ్రహం న గృహ్ణీయాన్నైవ చాన్యం ప్రదాపయేత్ ॥ ॥ 8 ॥

ప్రేరయేద్వా తయా భిక్షుః స్వప్నేఽపి న కదాచన ।
జాయాభ్రాతృసుతాదీనాం బంధూనాం చ శుభాశుభం ॥ ॥ 9 ॥

శ్రుత్వా దృష్ట్వా న కంపేత శోకహర్షౌ త్యజేద్ధృతిః ।
అహింసాసత్యమస్తేయబ్రహ్మచర్యాపరిగ్రహాః ॥ ॥ 10 ॥

అనౌద్ధత్త్యమదీనత్వం ప్రసాదః స్థైర్యమార్జవం ।
అస్నేహో గురుశుశ్రూషా శ్రద్ధా క్షాంతిర్దమః శమః ॥ ॥ 11 ॥

ఉపేక్షా ధైర్యమాధుర్యే తితిక్షా కరుణా తథా ।
హ్రీస్తథా జ్ఞానవిజ్ఞానే యోగో లఘ్వశనం ధృతిః ॥ ॥ 12 ॥

ఏష స్వధర్మో విఖ్యాతో యతీనాం నియతాత్మనాం ।
నిర్ద్వంద్వో నిత్యసత్త్వస్థః సర్వత్ర సమదర్శనః ॥ ॥ 13 ॥

తురీయః పరమో హంసః సాక్షాన్నారాయణో యతిః ।
ఏకరాత్రం వసేద్గ్రామే నగరే పంచరాత్రకం ॥ ॥ 14 ॥

వర్షాభ్యోఽన్యత్ర వర్షాసు మాసాంశ్చ చతురో వసేత్ ।
ద్విరాత్రం వా వసేద్గ్రామే భిక్షుర్యది వసేత్తదా ॥ ॥ 15 ॥

రాగాదయః ప్రసజ్యేరంస్తేనాసౌ నారకీ భవేత్ ।
గ్రామాంతే నిర్జనే దేశే నియతాత్మాఽనికేతనః ॥ ॥ 16 ॥

పర్యటేత్కీటవద్భూమౌ వర్షాస్వేకత్ర సంవసేత్ ।
ఏకవాసా అవాసా వా ఏకదృష్టిరలోలుపః ॥ ॥ 17 ॥

అదూషయన్సతాం మార్గం ధ్యానయుక్తో మహీం చరేత్ ।
శుచౌ దేశే సదా భిక్షుః స్వధర్మమనుపాలయన్ ॥ ॥ 18 ॥

పర్యటేత సదా యోగీ వీక్షయన్వసుధాతలం ।
న రాత్రౌ న చ మధ్యాహ్నే సంధ్యయోర్నైవ పర్యటన్ ॥ ॥ 19 ॥

న శూన్యే న చ దుర్గే వా ప్రాణిబాధాకరే న చ ।
ఏకరాత్రం వసేద్గ్రామే పత్తనే తు దినత్రయం ॥ ॥ 20 ॥

పురే దినద్వయం భిక్షుర్నగరే పంచరాత్రకం ।
వర్షాస్వేకత్ర తిష్ఠేత స్థానే పుణ్యజలావృతే ॥ ॥ 21 ॥

ఆత్మవత్సర్వభూతాని పశ్యన్భిక్షుశ్చరేన్మహీం ।
అంధవత్కుంజవచ్చైవ బధిరోన్మత్తమూకవత్ ॥ ॥ 22 ॥

స్నానం త్రిషవణం ప్రోక్తం బహూదకవనస్థయోః ।
హంసే తు సకృదేవ స్యాత్పరహంసే న విద్యతే ॥ ॥ 23 ॥

మౌనం యోగాసనం యోగస్తితిక్షైకాంతశీలతా ।
నిఃస్పృహత్వం సమత్వం చ సప్తైతాన్యైకదండినాం ॥ ॥ 24 ॥

పరహంసాశ్రమస్థో హి స్నానాదేరవిధానతః ।
అశేషచిత్తవృత్తీనాం త్యాగం కేవలమాచరేత్ ॥ ॥ 25 ॥

త్వఙ్మాంసరుధిరస్నాయుమజ్జామేదోస్థిసంహతౌ ।
విణ్మూత్రపూయే రమతాం క్రిమీణాం కియదంతరం ॥ ॥ 26 ॥

క్వ శరీరమశేషాణాం శ్లేష్మాదీనాం మహాచయః ।
క్వ చాంగశోభాసౌభాగ్యకమనీయాదయో గుణాః ॥ ॥ 27 ॥

మాంసాసృక్పూయవిణ్మూత్రస్నాయుమజ్జాస్థిసంహతౌ ।
దేహే చేత్ప్రీతిమాన్మూఢో భవితా నరకేఽపి సః ॥ ॥ 28 ॥

స్త్రీణామవాచ్యదేశస్య క్లిన్ననాడీవ్రణస్య చ ।
అభేదేఽపి మనోభేదాజ్జనః ప్రాయేణ వంచ్యతే ॥ ॥ 29 ॥

చర్మఖండం ద్విధా భిన్నమపానోద్గారధూపితం ।
యే రమంతి నమస్తేభ్యః సాహసం కిమతః పరం ॥ ॥ 30 ॥

న తస్య విద్యతే కార్యం న లింగం వా విపశ్చితః ।
నిర్మమో నిర్భయః శాంతో నిర్ద్వంద్వోఽవర్ణభోజనః ॥ ॥ 31 ॥

మునిః కౌపీనవాసాః స్యాన్నగ్నో వా ధ్యానతత్పరః ।
ఏవం జ్ఞానపరో యోగీ బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే ॥ ॥ 32 ॥

లింగే సత్యపి ఖల్వస్మింజ్ఞానమేవ హి కారణం ।
నిర్మోక్షాయేహ భూతానాం లింగగ్రామో నిరర్థకః ॥ ॥ 33 ॥

యన్న సంతం న చాసంతం నాశ్రుతం న బహుశ్రుతం ।
న సువృత్తం న దుర్వృత్తం వేద కశ్చిత్స బ్రాహ్మణః ॥ ॥ 34 ॥

తస్మాదలింగో ధర్మజ్ఞో బ్రహ్మవృత్తమనువ్రతం ।
గూఢధర్మాశ్రితో విద్వానజ్ఞానచరితం చరేత్ ॥ ॥ 35 ॥

సందిగ్ధః సర్వభూతానాం వర్ణాశ్రమవివర్జితః ।
అంధవజ్జడవచ్చాపి మూకవచ్చ మహీం చరేత్ ॥ ॥ 36 ॥

తం దృష్ట్వా శాంతమనసం స్పృహయంతి దివౌకసః ।
లింగాభావాత్తు కైవల్యమితి బ్రహ్మానుశాసనమితి ॥ ॥ 37 ॥

అథ నారదః పితామహం సంన్యాసవిధిం నో బ్రూహీతి పప్రచ్ఛ ।
పితామహస్తథేత్యంగీకృత్యాతురే వా క్రమే వాపి
తురీయాశ్రమస్వీకారార్థం కృచ్ఛ్రప్రాయశ్చిత్త
పూర్వకమష్టశ్రాద్ధం కుర్యాద్దేవర్షిదివ్యమనుష్య

భూతపితృమాత్రాత్మేత్యష్టశ్రాద్ధాని కుర్యాత్ ।
ప్రథమం సత్యవసుసంజ్ఞకాన్విశ్వాందేవాందేవశ్రాద్ధే
బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరానృషిశ్రాద్ధే దేవర్షిక్షత్రియర్షి
మనుష్యర్షీన్ దివ్యశ్రాద్ధే వసురుద్రాదుత్యరూపాన్మనుష్యశ్రాద్ధే
సనకసనందన సనత్కుమారసనత్సుజాతాన్భూతశ్రాద్ధే
మాతృపితామహీప్రపితామహీరాత్మశ్రాద్ధే
ఆత్మపితృపితామహాంజీవత్పితృకశ్చేత్పితరం త్యక్త్వా
ఆత్మపితామహప్రపితామహానితి సర్వత్ర యుగ్మక్లృప్త్యా
బ్రాహ్మణానర్చయేదేకాధ్వరపక్షేఽష్టాధ్వరపక్షేవా
స్వశాఖానుగతమంత్రైరష్టశ్రాద్ధాన్యష్టదినేషు వా
ఏకదినే వా పితృయాగోక్తవిధానేన బ్రాహ్మణానభ్యర్చ్య
ముక్త్యంతం యథావిధి నిర్వర్త్య పిండప్రదానాని నిర్వర్త్య
దక్షిణాతాంబూలైస్తోషయిత్వా బ్రాహ్మణన్ప్రేషయిత్వా
శేషకర్మసిద్ధ్యర్థం సప్తకేశాన్విసృజ్య
'శేషకర్మప్రసిద్ధ్యర్థం కేశాన్సప్తాష్ట వా ద్విజః ।
సంక్షిప్య వాపయేత్పూర్వం కేశశ్మశ్రునఖాని చే'తి
సప్తకేశాన్సంరక్ష్య కక్షోపస్థవర్జం క్షౌరపూర్వకం
స్నాత్వా సాయంసంధ్యావందనం నిర్వర్త్య సహస్రగాయత్రీం
జప్త్వా బ్రహ్మయజ్ఞం నిర్వర్త్య స్వాధీనాగ్నిముపస్థాప్య
స్వశాఖోపసంహరణం కృత్వా తదుక్తప్రకారేణాజ్యాహుతి
మాజ్యభాగాంతం హుత్వాహుతివిధి,న్ సమాప్యాత్మాదిభిస్త్రివారం
సక్తుప్రాశనం కృత్వాచమనపూర్వకమగ్నిం సంరక్ష్య
స్వయమగ్నేరుత్తరతః కృష్ణజినోపరి స్థిత్వా పురాణశ్రవణపూర్వకం
జాగరణం కృత్వా చతుర్థయామాంతే స్నాత్వా తదగ్నౌ చరుం

శ్రపయిత్వా పురుషసూక్తేనాన్నస్య షోడశాహుతిర్హుత్వా
విరజాహోమం కృత్వా అథాచమ్య సదక్షిణం వస్త్రం సువర్ణపాత్రం
ధేనుం దత్వా సమాప్య బ్రహ్మోద్వాసనం కృత్వా ।
సంమాసించంతు మరుతః సమింద్రః సంబృహస్పతిః ।
సంమాయమగ్నిః సించత్వాయుషా చ ధనేన చ
బలేన చాయుష్మంతః కరోతు మేతి ।
యా తే అగ్నే యజ్ఞియా తనూస్తయేహ్యారోహాత్మాత్మానం ।
అచ్ఛా వసూని కృణ్వన్నస్మే నర్యా పురూణి ।
యజ్ఞో భూత్వా యజ్ఞమాసీద స్వాం యోనిం జాతవేదో భువ
ఆజాయమానః స క్షయ ఏధీత్యనేనాగ్నిమాత్మన్యారోప్య
ధ్యాత్వాగ్నిం ప్రదక్షిణనమస్కారపూర్వకముద్వాస్య
ప్రాతఃసంధ్యాముపాస్య సహస్రగాయత్రీపూర్వకం
సూర్యోపస్థానం కృత్వా నాభిదఘ్నోదకముపవిశ్య
అష్టదిక్పాలకార్ఘ్యపూర్వకం గాయత్ర్యుద్వాసనం
కృత్వా సావిత్రీం వ్యాహృతిషు ప్రవేశయిత్వా ।
అహం వృక్షస్య రేరివ । కీర్తిః పృష్ఠం గిరేరివ ।
ఊర్ధ్వపవిత్రో వాజినీవస్వమృతమస్మి ।
ద్రవిణం మే సవర్చసం సుమేధా అమృతోక్షితః ।

ఇతి త్రిశంకోర్వేదానువచనం

యశ్ఛందసామృషభో విశ్వరూపః । ఛందోభ్యోధ్యమృతాత్సంబభూవ ।
స మేంద్రో మేధయా స్పృణోతు । అమృతస్య దేవధారణో భూయాసం ।
శరీరం మే విచర్షణం । జిహ్వా మే మధుమత్తమా ।
కర్ణాభ్యాం భూరి విశ్రవం । బ్రహ్మణః కోశోఽసి మేధయాపిహితః ।

శ్రుతం మే గోపాయ । దారేషణాయాశ్చ విత్తేషణాయాశ్చ
లోకేషణాయాశ్చ వ్యుత్థితోఽహం ఓం భూః సంన్యస్తం మయా
ఓం భువః సంన్యస్తం మయా ఓం సువః సంన్యస్తం మయా
ఓం భూర్భువఃసువః సంన్యస్తం మయేతి మంద్రమధ్యమతాలజ
ధ్వనిభిర్మనసా వాచోచ్చార్యాభయం సర్వభూతేభ్యో
మత్తః సర్వం ప్రవర్తతే స్వహేత్యనేన జలం ప్రాశ్య ప్రాచ్యాం దిశి
పూర్ణాంజలిం ప్రక్షిప్యోంస్వాహేతి శిఖాముత్పార్య ।
యజ్ఞోపవీతం పరమం పవిత్రం ప్రజాపతేర్యత్సహజం పురస్తాత్ ।
ఆయుష్యమగ్ర్యం ప్రతిముంచ్య శుభ్రం యజ్ఞోపవీతం బలమస్తు తేజః ।
యజ్ఞోపవీత బహిర్న నివసేత్త్వమంతః ప్రవిశ్య మధ్యే హ్యజస్రం
పరమం పవిత్రం యశో బలం జ్ఞానవైరాగ్యం మేధాం ప్రయచ్ఛేతి
యజ్ఞోపవీతం ఛిత్త్వా ఉదకాంజలినా సహ ఓం భూః సముద్రం గచ్ఛ
స్వాహేత్యప్సు జుహుయాదోం భూః సంన్యస్తం మయా ఓం భువః సంన్యస్తం మయా
ఓం సువః సంన్యస్తం మయేతి త్రిరుక్త్వా త్రివారమభిమంత్ర్య తజ్జలం
ప్రాశ్యాచమ్య ఓం భూః స్వాహేత్యప్సు వస్త్రం కటిసూత్రమపి విసృజ్య
సర్వకర్మనిర్వర్తకోఽహమితి స్మృత్వా జాతరూపధరో భూత్వా
స్వరూపానుసంధానపూర్వకమూర్ధ్వబాహురుదీచీం
గచ్ఛేత్పూర్వవద్విద్వత్సంన్యాసీ చేద్గురోః సకాశాత్ప్రణవ
మహావాక్యోపదేశం ప్రాప్య యథాసుఖం విహరన్మత్తః కశ్చిన్నాన్యో
వ్యతిరిక్త ఇతి ఫలపత్రోదకాహారః పర్వతవనదేవాలయేషు
సంచరేత్సంన్యస్యాథ దిగంబరః సకలసంచారకః
సర్వదానందస్వానుభవైకపూర్ణహృదయః కర్మాతిదూరలాభః
ప్రాణాయామపరాయణః ఫలరసత్వక్పత్రమూలోదకైర్మోక్షార్థీ
గిరికందరేషు విసృజేద్దేహం స్మరంస్తారకం ।

వివిదిషాసంన్యాసీ చేచ్ఛతపథం గత్వాచార్యాదిభిర్విప్రైస్తిష్ఠ తిష్ఠ మహాభాగ
దండం వస్త్రం కమండలుం గృహాణ ప్రణవ మహావాక్యగ్రహణార్థం
గురునికటమాగచ్ఛేత్యాచార్యైర్దండకటిసూత్రకౌపీనం
శాటీమేకాం కమండలుం పాదాదిమస్తకప్రమాణమవ్రణం
సమం సౌమ్యమకాకపృష్ఠం సలక్షణం వైణవం
దండమేకమాచమనపూర్వకం సఖా మా గోపాయౌజః
సఖాయోఽసీంద్రస్య వజ్రోఽసి వార్త్రఘ్నః శర్మ మే భవ
యత్పాపం తన్నివారయేతి దండం పరిగ్రహేజ్జగజ్జీవనం
జీవనాధారభూతం మా తే మా మంత్రయస్వ సర్వదా
సర్వసౌమ్యేతి ప్రణవపూర్వకం కమండలుం పరిగ్రహ్య
కౌపీనాధారం కటిసూత్రమోమితి గుహ్యాచ్ఛాదకం
కౌపీనమోమితి శీతవాతోష్ణత్రాణకరం దేహైకరక్షణమోమితి
కటిసూత్రకౌపీనవస్త్రమాచమనపూర్వకం యోగపట్టాభిషిక్తో
భూత్వా కృతార్థోఽహమితి మత్వా స్వాశ్రమాచారపరో భవేదిత్యుపనిషత్ ॥

॥ ఇతి చతుర్థోపదేశః ॥

5. పంచమోపదేశః

అథ హైనం పితామహం నారదః పప్రచ్ఛ
భగవన్సర్వకర్మనివర్తకః సంన్యాస ఇతి త్వయైవోక్తః
పునః స్వాశ్రమాచారపరో భవేదిత్యుచ్యతే ।
తతః పితామహ ఉవాచ ।
శరీరస్య దేహినో జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తితురీయావస్థాః

సంతి తదధీనాః కర్మజ్ఞానవైరాగ్యప్రవర్తకాః
పురుషా జంతవస్తదనుకూలాచారాః సంతి తథైవ
చేద్భగవన్సంన్యాసాః కతిభేదాస్తదనుష్ఠానభేదాః
కీదృశాస్తత్త్వతోఽస్మాకం వక్తుమర్హసీతి ।
తథేత్యంగీకృత్య తు పితామహేన సంన్యాసభేదైరాచారభేదజ్
కథమితి చేత్తత్త్వతస్త్వేక ఏవ సంన్యాసః అజ్ఞానేనాశక్తివశా
త్కర్మలోపశ్చ త్రైవిధ్యమేత్య వైరాగ్యసంన్యాసో
జ్ఞానవైరాగ్యసంన్యాసః కర్మసంన్యాసశ్చేతి
చాతుర్విధ్యముపాగతస్తద్యథేతి దుష్టమదనాభాచ్చేతి
విషయవైతృష్ణ్యమేత్య ప్రాక్పుణ్యకర్మవశాత్సంన్యస్తః
స వైరాగ్యసంన్యాసీ శాస్త్రజ్ఞానాత్పాపపుణ్యలోకానుభవ
శ్రవణాత్ప్రపంచోపరతః క్రోధేర్ష్యాసూయాహంకారా
భిమానాత్మకసర్వసంసారం నిర్వృత్య దారేషణాధనేషణా
లోకేషణాత్మకదేహవాసనాం శాస్త్రవాసనాం లోకవాసనాం
త్యక్త్వా వమనాన్నమివ ప్రకృతీయం సర్వమిదం హేయం మత్వా
సాధనచతుష్టయసంపన్నో యః సంన్యసతి స ఏవ జ్ఞానసంన్యాసీ ।
క్రమేణ సర్వమభ్యస్య సర్వమనుభూయ జ్ఞానవైరాగ్యాభ్యాం
స్వరూపానుసంధానేన దేహమాత్రావశిష్టః సంన్యస్య
జాతరూపధరో భవతి స జ్ఞానవైరాగ్యసంన్యాసీ ।
బ్రహ్మచర్యం సమాప్య గృహీ భూత్వా వానప్రస్థాశ్రమమేత్య
వైరాగ్యభావేఽప్యాశ్రమక్రమానుసారేణ యః సంన్యస్యతి స కర్మసంన్యాసీ ।
బ్రహ్మచర్యేణ సంన్యస్య సంన్యాసాజ్జాతరూపధరో వైరాగ్యసంన్యాసీ ।
విద్వత్సంన్యాసీ జ్ఞానసంన్యాసీ వివిదిషాసంన్యాసీ కర్మసంన్యాసీ ।
కర్మసంన్యాసోఽపి ద్వివిధః నిమిత్తసంన్యాసోఽనిమిత్తసంన్యాసశ్చేతి ।

నిమిత్తస్త్వాతురః । అనిమిత్తః క్రమసంన్యాసః ।
ఆతురః సర్వకర్మలోపః ప్రాణస్యోత్క్రమణకాలసంన్యాసః
స నిమిత్తసంన్యాసః ।
దృఢాంగో భూత్వా సర్వం కృతకం నశ్వరమితి దేహాదికం సర్వం హేయం ప్రాప్య ।
హంసః శుచిషద్వసురంతరిక్షసద్ధోతా వేదిషదతిథిర్దురోణసత్ ।
నృషద్వరసదృతసద్వ్యోమసదబ్జా గోజా ఋతజా అద్రిజా ఋతం బృహత్ ।
బ్రహ్మవ్యతిరిక్తం సర్వం నశ్వరమితి నిశ్చిత్యాథో క్రమేణ యః సంన్యస్యతి
స సంన్యాసోఽనిమిత్తసంన్యాసః ।
సంన్యాసః షడ్విధో భవతి ।
కుటీచకో బహూదకో హంసః పరమహంసః తురీయాతీతోఽవధూతశ్చేతి ।
కుటీచకః శిఖాయజ్ఞోపవీతీ దండకమండలుధరః కౌపీనకంథాధరః
పితృమాతృగుర్వారాధనపరః పిఠరఖనిత్రశిక్యాదిమంత్రసాధనపర
ఏకత్రాన్నాదనపరః శ్వేతోర్ధ్వపుండ్రధారీ త్రిదండః ।
బహూదకః శిఖాదికంథాధరస్త్రిపుండ్రధారీ కుటీచకవత్సర్వసమో
మధుకరవృత్త్యాష్టకవలాశీ హంసో జటాధారీ త్రిపుండ్రోర్ధ్వపుండ్రధారీ
అసంక్లృప్తమాధుకరాన్నాశీ కౌపీనఖండతుండధారీ ।
పరమహంసః శిఖాయజ్ఞోపవీతరహితః పంచగృహేశ్వేకరాత్రాన్నాదనపరః
కరపాత్రీ ఏకకౌపీనధారీ శాటీమేకామేకం వైణవం దండమేకశాటీధరో
వా భస్మోద్ధూలనపరః సర్వత్యాగీ ।
తురీయాతీతో గోముఖః ఫలాహారీ । అన్నాహారీ చేద్గృహత్రయే దేహమాత్రావశిష్టో
దిగంబరః కుణపవచ్ఛరీరవృత్తికః ।
అవధూతస్త్వనియమోఽభిశస్తపతితవర్జనపూర్వకం సర్వవర్ణేష్వజగర
వృత్త్యాహారపరః స్వరూపానుసంధానపరః ।
ఆతురో జీవతి చేత్క్రమసంన్యాసః కర్తవ్యః

కుటీచకబహూదకహంసానాం బ్రహ్మచర్యాశ్ర
మాదితురీయాశ్రమవత్ కుటీచకాదీనాం సంన్యాసవిధిః ।
పరమహంసాదిత్రయాణాం న కటీసూత్రం న కౌపీనం
న వస్త్రం న కమండలుర్న దండః సార్వవర్ణైకభైక్షాటనపరత్వం
జాతరూపధరత్వం విధిః ।
సంన్యాసకాలేఽప్యలంబుద్ధిపర్యంతమధీత్య
తదనంతరం కటీసూత్రం కౌపీనం దండం వస్త్రం
కమండలుం సర్వమప్సు విసృజ్యాథ జాతరూపధరశ్చరేన్న
కంథావేశో నాధ్యేతవ్యో న శ్రోతవ్యమన్యత్కించిత్ప్రణవాదన్యం
న తర్కం పఠేన్న శబ్దమపి బృహచ్ఛబ్దాన్నాధ్యాపయేన్న
మహద్వాచోవిగ్లాపనం గిరా పాణ్యాదినా సంభాషణం
నాన్యస్మాద్వా విశేషేణ న శూద్రస్త్రీపతితోదక్యాసంభాషణం
న యతేర్దేవపూజా నోత్సవదర్శనం తీర్థయాత్రావృత్తిః ।
పునర్యతివిశేషః ।
కుటీచస్యైకత్ర భిక్షా బహూదకస్యాసంక్లృప్తం
మాధుకరం హంసస్యాష్టగృహేష్వష్టకవలం
పరమహంసస్య పంచగృహేషు కరపాత్రం
ఫలాహారో గోముఖం తురీయాతీతస్యావధూతస్యాజగరవృత్తిః
సార్వవర్ణికేషు యతిర్నైకరాత్రం వసేన్న కస్యాపి
నమేత్తురీయాతీతావధూతయోర్న జ్యేష్ఠో యో న స్వరూపజ్ఞః
స జ్యేష్ఠోఽపి కనిష్ఠో హస్తాభ్యాం నద్యుత్తరణం
న కుర్యాన్న వృక్షమారోహేన్న యానాదిరూఢో న
క్రయవిక్రయపరో న కించిద్వినిమయపరో న దాంభికో
నానృతవాదీ న యతేః కించిత్కర్తవ్యమస్త్యస్తిచేత్సాంకర్యం ।

తస్మాన్మననాదౌ సంన్యాసినామధికారః ।
ఆతురకుటీచకయోర్భూర్లోకో బహూదకస్య
స్వర్గలోకో హంసస్య తపోలోకః పరమహంసస్య
సత్యలోకస్తురీయాతీతావధూతయోః స్వాత్మన్యేవ
కైవల్యం స్వరూపానుసంధానేన భ్రమరకీటన్యాయవత్ ।
యం యం వాపి స్మరన్భావం త్యజత్యంతే కలేవరం ।
తం తమేవ సమాప్నోతి నాన్యథా శ్రుతిశాసనం ।
తదేవం జ్ఞాత్వా స్వరూపానుసంధానం వినాన్యథాచారపరో
న భవేత్తదాచారవశాత్తత్తల్లోకప్రాప్తిర్జ్ఞాన
వైరాగ్యసంపన్నస్య స్వస్మిన్నేవ ముక్తిరితి న సర్వత్రాచారప్రసక్తి
స్తదాచారః। జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తేష్వేకశరీరస్య జాగ్రత్కాలే
విశ్వః స్వప్నకాలే తైజసః సుషుప్తికాలే ప్రాజ్ఞః
అవస్థాభేదాదవస్థేశ్వరభేదః కార్యభేదాత్కారణభేదస్తాసు
చతుర్దశకారణానాం బాహ్యవృత్తయోఽతర్వృతయస్తేషాముపాదానకారణం ।
వృత్తయశ్చత్వారః మనోబుద్ధిరహంకారశ్చిత్తం చేతి ।
తత్తద్వృత్తివ్యాపారభేదేన పృథగాచారభేదః ।
నేత్రస్థం జాగరితం విద్యాత్కంఠే స్వప్నం సమావిశత్ ।
సుషుప్తం హృదయస్థం తు తురీయం మూర్ధ్ని సంస్థితం ।
తురీయమక్షరమితి జ్ఞాత్వా జాగరితే సుషుప్త్యవస్థాపన్న
ఇవ యద్యచ్ఛ్రుతం యద్యదృష్టం తత్సత్సర్వమవిజ్ఞాతమివ
యో వసేత్తస్య స్వప్నావస్థాయామపి తాదృగవస్థా భవతి ।
స జీవన్ముక్త ఇతి వదంతి । సర్వశ్రుత్యర్థప్రతిపాదనమపి తస్యైవ
ముక్తిరితి । భిక్షుర్నైహికాముష్మికాపేక్షః । యద్యపేక్షాస్తి
తదనురూపో భవతి । స్వరూపానుసంధానవ్యతిరిక్తాన్యశాస్త్రా

భ్యాసైరుష్ట్రకుంకుమభారవద్వ్యర్థో న యోగశాస్త్ర
ప్రవృత్తిర్న సాంఖ్యశాస్త్రాభ్యాసో న మంత్రతంత్రవ్యాపారః ।
ఇతరశాస్త్రప్రవృత్తిర్యతేరస్తి చేచ్ఛవాలంకారవచ్చర్మకారవ
దతివిదూరకర్మాచారవిద్యాదూరో న ప్రణవకీర్తనపరో యద్యత్కర్మ
కరోతి తత్తత్ఫలమనుభవతి ఏరండతైలఫేనవదతః సర్వం పరిత్యజ్య
తత్ప్రసక్తం మనోదండం కరపాత్రం దిగంబరం దృష్ట్వా
పరివ్రజేద్భిక్షుః । బాలోన్మత్తపిశాచవన్మరణం జీవితం వా న
కాంక్షేత కాలమేవ ప్రతీక్షేత నిర్దేశభృతకన్యాయేన పరివ్రాడితి ।
తితిక్షాజ్ఞానవైరాగ్యశమాదిగుణవర్జితః ।
భిక్షామాత్రేణ జీవీ స్యాత్స యతిర్యతివృత్తిహా ॥ ॥ 1 ॥

న దండధారణేన న ముండనేన న వేషేణ న దంభాచారేణ
ముక్తిః । జ్ఞానదండో ధృతో యేన ఏకదండీ స ఉచ్యతే ।
కాష్ఠదండో ధృతో యేన సర్వాశీ జ్ఞానవర్జితః ।
స యాతి నరకాన్ఘోరాన్మహారౌరవసంజ్ఞితాన్ ॥ ॥ 2 ॥

ప్రతిష్ఠా సూకరీవిష్ఠాసమా గీతా మహర్షిభిః ।
తస్మాదేనాం పరిత్యజ్య కీటవత్పర్యటేద్యతిః ॥ ॥ 3 ॥

అయాచితం యథాలాభం భోజనాచ్ఛాదనం భవేత్ ।
పరేచ్ఛయా చ దిగ్వాసాః స్నానం కుర్యాత్పరేచ్ఛయా ॥ ॥ 4 ॥

స్వప్నేఽపి యో యుక్తః స్యాజ్జాగ్రతీవ విశేషతః ।
ఈదృక్చేష్టః స్మృతః శ్రేష్ఠో వరిష్ఠో బ్రహ్మవాదినాం ॥ ॥ 5 ॥

అలాభే న విషాదీ స్యాల్లాభే చైవ న హర్షయేత్ ।
ప్రాణయాత్రికమాత్రః స్యాన్మాత్రాసంగాద్వినిర్గతః ॥ ॥ 6 ॥

అభిపూజితలాభాంశ్చ జుగుప్సేతైవ సర్వశః ।
అభిపూజితలాభైస్తు యతిర్ముక్తోఽపి బధ్యతే ॥ ॥ 7 ॥

ప్రాణయాత్రానిమిత్తం చ వ్యంగారే భుక్తవజ్జనే ।
కాలే ప్రశస్తే వర్ణానాం భిక్షార్థం పర్యటేద్గృహాన్ ॥ ॥ 8 ॥

పాణిపాత్రశ్చరన్యోగీ నాసకృద్భైక్షమాచరేత్ ।
తిష్ఠన్భుంజ్యాచ్చరన్భుంజ్యాన్మధ్యేనాచమనం తథా ॥ ॥ 9 ॥

అబ్ధివద్ధృతమర్యాదా భవంతి విశాదాశయాః ।
నియతిం న విముంచంతి మహాంతో భాస్కరా ఏవ ॥ ॥ 10 ॥

ఆస్యేన తు యదాహారం గోవన్మృగయతే మునిః ।
తదా సమః స్యాత్సర్వేషు సోఽమృతత్వాయ కల్పతే ॥ ॥ 11 ॥

అనింద్యం వై వ్రజన్గేహం నింద్యం గేహం తు వర్జయేత్ ।
అనావృతే విశేద్ద్వారి గేహే నైవావృతే వ్రజేత్ ॥ ॥ 12 ॥

పాంసునా చ ప్రతిచ్ఛన్నశూన్యాగారప్రతిశ్రయః ।
వృక్షమూలనికేతో వా త్యక్తసర్వప్రియాప్రియః ॥ ॥ 13 ॥

యత్రాస్తమితశాయీ స్యాన్నిరగ్నిరనికేతనః ।
యథాలబ్ధోపజీవీ స్యాన్మునిర్దాంతో జితేంద్రియః ॥ ॥ 14 ॥

నిష్క్రమ్య వనమాస్థాయ జ్ఞానయజ్ఞో జితేంద్రియః ।
కాలకాంక్షీ చరన్నేవ బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే ॥ ॥ 15 ॥

అభయం సర్వభూతేభ్యో దత్త్వా చరతి యో మునిః ।
న తస్య సర్వభూతేభ్యో భయముత్పద్యతే క్వచిత్ ॥ ॥ 16 ॥

నిర్మానశ్చానహంకారో నిర్ద్వంద్వశ్ఛిన్నసంశయః ।
నైవ క్రుధ్యతి న ద్వేష్టి నానృతం భాషతే గిరా ॥ ॥ 17 ॥

పుణ్యాయతనచారీ చ భూతానామవిహింసకః ।
కాలే ప్రాప్తే భవద్భైక్షం కల్ప్యతే బ్రహ్మభూయసే ॥ ॥ 18 ॥

వానప్రస్థగృహస్థాభ్యాం న సంసృజ్యేత కర్హిచిత్ ।
అజ్ఞాతచర్యాం లిప్సేత న చైనం హర్ష ఆవిశేత్ ॥ ॥ 19 ॥

అధ్వా సూర్యేణ నిర్దిష్టః కీటవద్విచరేన్మహీం ।
ఆశీర్యుక్తాని కర్మాణి హింసాయుక్తాని యాని చ ॥ ॥ 20 ॥

లోకసంగ్రహయుక్తాని నైవ కుర్యాన్న కారయేత్ ।
నాసచ్ఛాస్త్రేషు సజ్జేత నోపజీవేత జీవికాం ।
అతివాదాంస్త్యజేత్తర్కాన్పక్షం కంచన నాశ్రయేత్ ॥ ॥ 21 ॥

న శిష్యాననుబధ్నీత గ్రంథాన్నైవాభ్యసేద్బహూన్ ।
న వ్యాఖ్యాముపయుంజీత నారంభానారభేత్క్వచిత్ ॥ ॥ 22 ॥

అవ్యక్తలింగోఽవ్యక్తార్థో మునిరున్మత్తబాలవత్ ।
కవిర్మూకవదాత్మానం తద్దృష్ట్యా దర్శయేన్నృణాం ॥ ॥ 23 ॥

న కుర్యాన్న వదేత్కించిన్న ధ్యాయేత్సాధ్వసాధు వా ।
ఆత్మారామోఽనయా వృత్త్యా విచరేజ్జడవన్మునిః ॥ ॥ 24 ॥

ఏకశ్చరేన్మహీమేతాం నిఃసంగః సంయతేంద్రియః ।
ఆత్మక్రీడ ఆత్మరతిరాత్మవాన్సమదర్శనః ॥ ॥ 25 ॥

బుధో బాలకవత్క్రీడేత్కుశలో జడవచ్చరేత్ ।
వదేదున్మత్తవద్విద్వాన్ గోచర్యాం నైగమశ్చరేత్ ॥ ॥ 26 ॥

క్షిప్తోఽవమానితోఽసద్భిః ప్రలబ్ధోఽసూయితోఽపి వా ।
తాడితః సంనిరుద్ధో వా వృత్త్యా వా పరిహాపితః ॥ ॥ 27 ॥

విష్ఠితో మూత్రితో వాజ్ఞైర్బహుధైవం ప్రకంపితః ।
శ్రేయస్కామః కృచ్ఛ్రగత ఆత్మనాత్మానముద్ధరేత్ ॥ ॥ 28 ॥

సంమాననం పరాం హానిం యోగర్ద్ధేః కురుతే యతః ।
జనేనావమతో యోగీ యోగసిద్ధిం చ విందతి ॥ ॥ 29 ॥

తథా చరేత వై యోగీ సతాం ధర్మమదూషయన్ ।
జనా యథావమన్యేరన్గచ్ఛేయుర్నైవ సంగతిం ॥ ॥ 30 ॥

జరాయుజాండజాదీనాం వాఙ్మనఃకాయకర్మభిః ।
యుక్తః కుర్వీత న ద్రోహం సర్వసంగాంశ్చ వర్జయేత్ ॥ ॥ 31 ॥

కామక్రోధౌ తథా దర్పలోభమోహాదయశ్చ యే ।
తాంస్తు దోషాన్పరిత్యజ్య పరివ్రాడ్ భయవర్జితః ॥ ॥ 32 ॥

భైక్షాశనం చ మౌనిత్వం తపో ధ్యానం విశేషతః ।
సమ్యగ్జ్ఞానం చ వైరాగ్యం ధర్మోఽయం భిక్షుకే మతః ॥ ॥ 33 ॥

కాషాయవాసాః సతతం ధ్యానయోగపరాయణః ।
గ్రామాంతే వృక్షమూలే వా వసేద్దేవాలయేఽపి వా ॥ ॥ 34 ॥

భైక్షేణ వర్తయేన్నిత్యం నైకాన్నాశీ భవేత్క్వచిత్ ।
చిత్తశుద్ధిర్భవేద్యావత్తావన్నిత్యం చరేత్సుధీః ॥ ॥ 35 ॥

తతః ప్రవ్రజ్య శుద్ధాత్మా సంచరేద్యత్ర కుత్రచిత్ ।
బహిరంతశ్చ సర్వత్ర సంపశ్యన్హి జనార్దనం ॥ ॥ 36 ॥

సర్వత్ర విచరేన్మౌనీ వాయువద్వీతకల్మషః ।
సమదుఃఖసుఖః క్షాంతో హస్తప్రాప్తం చ భక్షయేత్ ॥ ॥ 37 ॥

నిర్వైరేణ సమం పశ్యంద్విజగోశ్వమృగాదిషు ।
భావయన్మనసా విష్ణుం పరమాత్మానమీశ్వరం ॥ ॥ 38 ॥

చిన్మయం పరమానందం బ్రహ్మైవాహమితి స్మరన్ ।
జ్ఞాత్వైవం మనోదండం ధృత్వా ఆశానివృత్తో భూత్వా
ఆశాంబరధరో భూత్వా సర్వదా మనోవాక్కాయకర్మభిః
సర్వసంసారముత్సృజ్య ప్రపంచావాఙ్ముఖః
స్వరూపానుసంధానేన భ్రమరకీటన్యాయేన ముక్తో భవతీత్యుపనిషత్తు ॥

॥ ఇతి పంచమోపదేశః ॥

6. షష్ఠోపదేశః

అథ నారదః పితామహమువాచ ।
భగవన్ తదభ్యాసవశాత్ భ్రమకీటన్యాయవత్తదభ్యాసః కథమితి ।
తమాహ పితామహః ।
సత్యవాగ్జ్ఞానవైరాగ్యాభ్యాం విశిష్టదేహావశిష్టో
వసేత్ । జ్ఞానం శరీరం వైరాగ్యం జీవనం విద్ధి
శాంతిదాంతీ నేత్రే మనోముఖం బుద్ధిః కలా

పంచవింశతితత్త్వాన్యవయవ అవస్థా
పంచమహాభూతాని కర్మ భక్తిజ్ఞానవైరాగ్యం శాఖా
జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తితురీయాశ్చతుర్దశకరణాని
పంకస్తంభాకారాణీతి । ఏవమపి నావమతిపంకం కర్ణధార
ఇవ యంతేవ గజం స్వబుద్ధ్యా వశీకృత్య స్వవ్యతిరిక్తం సర్వం
కృతకం నశ్వరమితి మత్వా విరక్తః పురుషః సర్వదా
బ్రహ్మాహమితి వ్యవహరేన్నాన్యత్కించిద్వేదితవ్యం స్వవ్యతిరేకేణ ।
జీవన్ముక్తో వసేత్కృతకృత్యో భవతి । న నాహం బ్రహ్మేతి
వ్యవహరేత్కింతు బ్రహ్మాహమస్మీత్యజస్రం జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తిషు ।
తురీయావస్థాం ప్రాప్య తురీయాతీతత్వం వ్రజేద్దివా జాగ్రన్నక్తం
స్వప్నం సుషుప్తమర్ధరాత్రం గతమిత్యేకావస్థాయాం
చతస్రోఽవస్థాస్త్వేకైకకరణాధీనానాం చతుర్దశకరణానాం వ్యాపారశ్చక్షురాదీనాం ।
చక్షుషో రూపగ్రహణం శ్రోత్రయోః శబ్దగ్రహణం
జిహ్వాయా రసాస్వాదనం ఘ్రాణస్య గంధగ్రహణం
వచసో వాగ్వ్యాపారః పాణేరాదానం పాదయోః సంచారః
పాయోరుత్సర్గ ఉపస్థస్యానందగ్రహణం త్వచః స్పర్శగ్రహణం ।
తదధీనా చ విషయగ్రహణబుద్ధిః బుద్ధ్యా బుద్ధ్యతి
చిత్తేన చేతయత్యహంకారేణాహంకరోతి । విసృజ్య జీవ
ఏతాందేహాభిమానేన జీవో భవతి । గృహాభిమానేన గృహస్థ
ఇవ శరీరే జీవః సంచరతి । ప్రాగ్దలే పుణ్యావృత్తిరాగ్నేయాం
నిద్రాలస్యౌ దక్షిణాయాం క్రౌర్యబుద్ధిర్నైరృత్యాం పాపబుద్ధిః
పశ్చిమే క్రీడారతిర్వాయవ్యాం గమనే బుద్ధిరుత్తరే శాంతిరీశాన్యే
జ్ఞానం కర్ణికాయాం వైరాగ్యం కేసరేష్వాత్మచింతా ఇత్యేవం
వక్త్రం జ్ఞాత్వా జీవదవస్థాం ప్రథమం జాగ్రద్ద్వితీయం

స్వప్నం తృతీయం సుషుప్తం చతుర్థం తురీయం చతుర్భిర్విరహితం
తురీయాతీతం । విశ్వతైజసప్రాజ్ఞతటస్థభేదైరేక ఏవ ఏకో దేవః
సాక్షీ నిర్గుణశ్చ తద్బ్రహ్మాహమితి వ్యాహరేత్ ।
నో చేజ్జాగ్రదవస్థాయాం జాగ్రదాదిచతస్రోఽవస్థాః స్వప్నే
స్వప్నాదిచతస్రోఽవస్థాః సుషుప్తే సుషుప్త్యాదిచతస్రోఽవస్థాః
తురీయే తురీయాదిచతస్రోఽవస్థాః నత్వేవం తురీయాతీతస్య నిర్గుణస్య ।
స్థూలసూక్ష్మకారణరూపైర్విశ్వతైజసప్రాజ్ఞేశ్వరైః
సర్వావస్థాసు సాక్షీ త్వేక ఏవావతిష్ఠతే । ఉత తటస్థో ద్రష్టా
తటస్థో న ద్రష్టా ద్రష్టృత్వాన్న ద్రష్టైవ కర్తృత్వభోక్తృత్వ
అహంకారాదిభిః స్పృష్టో జీవః జీవేతరో న స్పృష్టః । జీవోఽపి
న స్పృష్ట ఇతి చేన్న । జీవాభిమానేన క్షేత్రాభిమానః ।
శరీరాభిమానేన జీవత్వం । జీవత్వం ఘటాకాశమహాకాశవ
ద్వ్యవధానేఽస్తి । వ్యవధానవశాదేవ హంసః సోఽహమితి
మంత్రేణోచ్ఛ్వాసనిఃశ్వాసవ్యపదేశేనానుసంధానం కరోతి ।
ఏవం విజ్ఞాయ శరీరాభిమానం త్యజేన్న శరీరాభిమానీ భవతి ।
స ఏవ బ్రహ్మేత్యుచ్యతే।
త్యక్తసంగో జితక్రోధో లఘ్వాహారో జితేంద్రియః ।
పిధాయ బుద్ధ్యా ద్వారాణి మనో ధ్యానే నివేశయేత్ ॥ ॥ 1 ॥

శూన్యేష్వేవావకాశేషు గుహాసు చ వనేషు చ ।
నిత్యయుక్తః సదా యోగీ ధ్యానం సమ్యగుపక్రమేత్ ॥ ॥ 2 ॥

ఆతిథ్యశ్రాద్ధయజ్ఞేషు దేవయాత్రోత్సవేషు చ ।
మహాజనేషు సిద్ధ్యర్థీ న గచ్ఛేద్యోగవిత్క్వచిత్ ॥ ॥ 3 ॥

యథైనమవమన్యంతే జనాః పరిభవంతి చ ।
తథా యుక్తశ్చేద్యోగీ సతాం వర్త్మ న దూషయేత్ ॥ ॥ 4 ॥

వాగ్దండః కర్మదండశ్చ మనోదండశ్చ తే త్రయః ।
యస్యైతే నియతా దండాః స త్రిదండీ మహాయతిః ॥ ॥ 5 ॥

విధూమే చ ప్రశాంతాగ్నౌ యస్తు మాధుకరీం చరేత్ ।
గృహే చ విప్రముఖ్యానాం యతిః సర్వోత్తమః స్మృతః ॥ ॥ 6 ॥

దండభిక్షాం చ యః కుర్యాత్స్వధర్మే వ్యసనం వినా ।
యస్తిష్ఠతి న వైరాగ్యం యాతి నీచయతిర్హి సః ॥ ॥ 7 ॥

యస్మిన్గృహే విశేషేణ లభేద్భిక్షాం చ వాసనాత్ ।
తత్ర నో యాతి యో భూయః స యతిర్నేతరః స్మృతః ॥ ॥ 8 ॥

యః శరీరేంద్రియాదిభ్యో విహీనం సర్వసాక్షిణం ।
పారమార్థిక విజ్ఞానం సుఖాత్మానం స్వయంప్రభం ॥ ॥ 9 ॥

పరతత్త్వం విజానాతి సోఽతివర్ణాశ్రమీ భవేత్ ।
వర్ణాశ్రమాదయో దేహే మాయయా పరికల్పితాః ॥ ॥ 10 ॥

నాత్మనో బోధరూపస్య మమ తే సంతి సర్వదా ।
ఇతి యో వేద వేదాంతైః సోఽతివర్ణాశ్రమీ భవేత్ ॥ ॥ 11 ॥

యస్య వర్ణాశ్రమాచారో గలితః స్వాత్మదర్శనాత్ ।
స వర్ణానాశ్రమాన్సర్వానతీత్య స్వాత్మని స్థితః ॥ ॥ 12 ॥

యోఽతీత్య స్వాశ్రమాన్వర్ణానాత్మన్యేవ స్థితః పుమాన్ ।
సోఽతివర్ణాశ్రమీ ప్రోక్తః సర్వవేదార్థవేదిభిః ॥ ॥ 13 ॥

తస్మాదన్యగతా వర్ణా ఆశ్రమా అపి నారద ।
ఆత్మన్యారోపితాః సర్వే భ్రాంత్యా తేనాత్మవేదినా ॥ ॥ 14 ॥

న విధిర్న నిషేధశ్చ వర్జ్యావర్జ్య కల్పనా ।
బ్రహ్మవిజ్ఞానినామస్తి తథా నాన్యచ్చ నారద ॥ ॥ 15 ॥

విరజ్య సర్వభూతేభ్య ఆవిరించిపదాదపి ।
ఘృణాం విపాత్య సర్వస్మిన్పుత్రమిత్రాదికేష్వపి ॥ ॥ 16 ॥

శ్రద్ధాలుర్ముక్తిమార్గేషు వేదాంతజ్ఞానలిప్సయా ।
ఉపాయనకరో భూత్వా గురుం బ్రహ్మవిదం వ్రజేత్ ॥ ॥ 17 ॥

సేవాభిః పరితోష్యైనం చిరకాలం సమాహితః ।
సదా వేదాంతవాక్యార్థం శ్రుణుయాత్సుసమాహితః ॥ ॥ 18 ॥

నిర్మమో నిరహంకారః సర్వసంగవివర్జితః ।
సదా శాంత్యాదియుక్తః సన్నాత్మన్యాత్మానమీక్షతే ॥ ॥ 19 ॥

సంసారదోషదృష్ట్యైవ విరక్తిర్జాయతే సదా ।
విరక్తస్య తు సంసారాత్సంన్యాసః స్యాన్న సంశయః ॥ ॥ 20 ॥

ముముక్షుః పరహంసాఖ్యః సాక్షాన్మోక్షైకసాధనం ।
అభ్యసేద్బ్రహ్మవిజ్ఞానం వేదాంతశ్రవణాదినా ॥ ॥ 21 ॥

బ్రహ్మవిజ్ఞానలాభాయ పరహంస సమాహ్వయః ।
శాంతిదాంత్యాదిభిః సర్వైః సాధనైః సహితో భవేత్ ॥ ॥ 22 ॥

వేదాంతాభ్యాసనిరతః శాంతో దాంతో జితేంద్రియః ।
నిర్భయో నిర్మమో నిత్యో నిర్ద్వంద్వో నిష్పరిగ్రహః ॥ ॥ 23 ॥

జీర్ణకౌపీనవాసాః స్యాన్ముండీ నగ్నోఽథవా భవేత్ ।
ప్రాజ్ఞో వేదాంతవిద్యోగీ నిర్మమో నిరహంకృతిః ॥ ॥ 24 ॥

మిత్రాదిషు సమో మైత్రః సమస్తేష్వేవ జంతుషు ।
ఏకో జ్ఞానీ ప్రశాంతాత్మా స సంతరతి నేతరః ॥ ॥ 25 ॥

గురూణాం చ హితే యుక్తస్తత్ర సంవత్సరం వసేత్ ।
నియమేష్వప్రమాత్తస్తు యమేషు చ సదాభవేత్ ॥ ॥ 26 ॥

ప్రాప్య చాంతే తతశ్చైవ జ్ఞానయోగమనుత్తమం ।
అవిరోధేన ధర్మస్య సంచరేత్పృథివీమిమాం ॥ ॥ 27 ॥

తతః సంవత్సరస్యాంతే జ్ఞానయోగమనుత్తమం ।
ఆశ్రమత్రయముత్సృజ్య ప్రాప్తశ్చ పరమాశ్రమం ॥ ॥ 28 ॥

అనుజ్ఞాప్య గురూంశ్చైవ చరేద్ధి పృథివీమిమాం ।
త్యక్తసంగో జితక్రోధో లఘ్వాహారో జితేంద్రియః ॥ ॥ 29 ॥

ద్వావిమౌ న విరజ్యేతే విపరీతేన కర్మణా ।
నిరారంభో గృహస్థశ్చ కార్యవాంశ్చైవ భిక్షుకః ॥ ॥ 30 ॥

మాద్యతి ప్రమదాం దృష్ట్వా సురాం పీత్వా చ మాద్యతి ।
తస్మాద్దృష్టివిషం నారీం దూరతః పరివర్జయేత్ ॥ ॥ 31 ॥

సంభాషణం సహ స్త్రీభిరాలాపః ప్రేక్షణం తథా ।
నృత్తం గానం సహాసం చ పరివాదాంశ్చ వర్జయేత్ ॥ ॥ 32 ॥

న స్నానం న జపః పూజా న హోమో నైవ సాధనం ।
నాగ్నికార్యాదికార్యం చ నైతస్యాస్తీహ నారద ॥ ॥ 33 ॥

నార్చనం పితృకార్యం చ తీర్థయాత్రా వ్రతాని చ ।
ధర్మాధర్మాదికం నాస్తి న విధిర్లౌకికీ క్రియా ॥ ॥ 34 ॥

సంత్యజేత్సర్వకర్మాణి లోకాచారం చ సర్వశః ।
కృమీకీటపతంగాశ్చ తథా యోగీ వనస్పతీన్ ॥ ॥ 35 ॥

న నాశయేద్బుధో జీవన్పరమార్థమతిర్యతిః ।
నిత్యమంతర్ముఖః స్వచ్ఛః ప్రశాంతాత్మా స్వపూర్ణధీః ॥ ॥ 36 ॥

అంతఃసంగపరిత్యాగీ లోకే విహర నారద ।
నారాజకే జనపదే చరత్యేకచరో మునిః ॥ 37 ॥

నిఃస్తుతిర్నిర్నమస్కారో నిఃస్వధాకార ఏవ చ ।
చలాచలనికేతశ్చ యతిర్యాదృచ్ఛికో భవేదిత్యుపనిషత్ ॥

॥ ఇతి షష్ఠోపదేశః ॥

7. సప్తమోపదేశః

అథ యతేర్నియమః కథమితి పృష్టం నారదం పితామహః
పురస్కృత్య విరక్తః సన్యో వర్షాసు ధ్రువశీలోఽష్టౌ
మాస్యేకాకీ చరన్నేకత్ర నివసేద్భిక్షుర్భయాత్సారంగవదేకత్ర
న తిష్ఠేత్స్వగమననిరోధగ్రహణం న కుర్యాద్ధస్తాభ్యాం
నద్యుత్తరణం న కుర్యాన్న వృక్షారోహణమపి న
దేవోత్సవదర్శనం కుర్యాన్నైకత్రాశీ న బాహ్యదేవార్చనం
కుర్యాత్స్వవ్యతిరిక్తం సర్వం త్యక్త్వా మధుకరవృత్త్యాహారమహారన్కృశో
భూత్వా మేదోవృద్ధిమకుర్వన్నాజ్యం రుధిరమివ త్యజేదేకత్రాన్నం

పలలమివ గంధలేపనమశుద్ధిలేపనమైవ క్షారమంత్యజమివ
వస్త్రముచ్ఛిష్టపాత్రమివాభ్యంగం స్త్రీసంగమివ
మిత్రాహ్లాదకం మూత్రమివ స్పృహాం గోమాంసమివ జ్ఞాతచరదేశం
చండాలవాటికామివ స్త్రియమహిమివ సువర్ణం కాలకూటమివ
సభాస్థలం స్మశానస్థలమివ రాజధానీం కుంభీపాకమివ
శవపిండవదేకత్రాన్నం న దేహాంతరదర్శనం ప్రపంచవృత్తిం
పరిత్యజ్య స్వదేశముత్సృజ్య జ్ఞాతచరదేశం విహాయ
విస్మృతపదార్థం పునః ప్రాప్తహర్ష ఇవ స్వమానందమనుస్మర
న్స్వశరీరాభిమానదేశవిస్మరణం మత్వా శవమివ హేయముపగమ్య
కారాగృహవినిర్ముక్తచోరవత్పుత్రాప్తబంధుభవస్థలం విహాయ దూరతో వసేత్ ।
అయత్నేన ప్రాప్తమాహరన్బ్రహ్మప్రణవధ్యానానుసంధానపరో
భూత్వా సర్వకర్మనిర్ముక్తః కామక్రోధలోభమోహమద
మాత్సర్యాదికం దగ్ధ్వా త్రిగుణాతీతః షడూర్మిరహితః
షడ్భావవికారశూన్యః । సత్యవాక్శుచిరద్రోహీ గ్రామ
ఏకరాత్రం పత్తనే పంచరాత్రం క్షేత్రే పంచరాత్రం తీర్థే
పంచరాత్రమనికేతః స్థిరమతిర్నానృతవాదీ గిరికందరేషు
వసేదేక ఏవ ద్వౌ వా చరేత్ గ్రామం త్రిభిర్నగరం చతుర్భి
ర్గ్రామమిత్యేకశ్చరేత్ । భిక్షుశ్చతుర్దశకరణానాం
న తత్రావకాశం దద్యాదవిచ్ఛిన్నజ్ఞానాద్వైరాగ్యసంపత్తి
మనుభూయ మత్తో న కశ్చిన్నాన్యో వ్యతిరిక్త ఇత్యాత్మన్యాలోచ్య
సర్వతః స్వరూపమేవ పశ్యంజీవన్ముక్తిమవాప్య ప్రారబ్ధ
ప్రతిభాసనాశపర్యంతం చతుర్విధం స్వరూపం జ్ఞాత్వా
దేహపతనపర్యంతం స్వరూపానుసంధానేన వసేత్ ।
త్రిషవణస్నానం కుటీచకస్య బహూదకస్య ద్వివారం

హంసస్యైకవారం పరమహంసస్య మానసస్నానం
తురీయాతీతస్య భస్మస్నానమవధూతస్య వాయవ్యస్నానం
ఊర్ధ్వపుండ్రం కుటీచకస్య త్రిపుండ్రం బహూదకస్య
ఊర్ధ్వపుండ్రం త్రిపుండ్రం హంసస్య భస్మోద్ధూలనం
పరమహంసస్య తురీయాతీతస్య తిలకపుండ్రమవధూతస్య న
కించిత్ । తురీయాతీతావధూతయోః ఋతుక్షౌరం కుటీచకస్య
ఋతుద్వయక్షౌరం బహూదకస్య న క్షౌరం హంసస్య
పరమహంసస్య చ న క్షౌరం । అస్తిచేదయనక్షౌరం ।
తురీయాతీతావధూతయోః న క్షౌరం । కుటీచకస్యైకాన్నం
మాధుకరం బహూదకస్య హంసపరమహంసయోః కరపాత్రం
తురీయాతీతస్య గోముఖం అవధూతస్యాజగరవృత్తిః । శాటిద్వయం
కుటీచకస్య బహూదకస్యైకశాటీ హంసస్య ఖండం
దిగంబరం పరమహంసస్య ఏకకౌపీనం వా తురీయాతీతావధూతయో
ర్జాతరూపధరత్వం హంసపరమహంసయోరజినం న త్వన్యేషాం ।
కుటీచకబహూదకయోర్దేవార్చనం హంసపరమహంసయో
ర్మానసార్చనం తురీయాతీతావధూతయోః సోహంభావనా ।
కుటీచకబహూదకయోర్మంత్రజపాధికారో హంసపరమహంసయో
ర్ధ్యానాధికారస్తురీయాతీతావధూతయోర్న త్వన్యాధికార
స్తురీయాతీతావధూతయోర్మహావాక్యోపదేశాధికారః
పరమహంసస్యాపి । కుటీచకబహూదకహంసానాం
నాన్యస్యోపదేశాధికారః। కుటీచకబహూదకయోర్మానుషప్రణవః
హంసపరమహంసయోరాంతరప్రణవః తురీయాతీతావధూతయోర్బ్రహ్మప్రణవః ।
కుటీచకబహూదకయోః శ్రవణం హంసపరమహంసయోర్మననం
తురీయాతీతావధూతయోర్నిదిధ్యాసః । సర్వేషామాత్మనుసంధానం

విధిరిత్యేవ ముముక్షుః సర్వదా సంసారతారకం తారకమనుస్మర
ఞ్జీవన్ముక్తో వసేదధికారవిశేషేణ కైవల్యప్రాప్త్యుపాయ
మన్విష్యేద్యతిరిత్యుపనిషత్తు ॥

॥ ఇతి సప్తమోపదేశః ॥

8. అష్టమోపదేశః

అథ హైనం భగవంతం పరమేష్ఠినం నారదః
పప్రచ్ఛ సంసారతారకం ప్రసన్నో బ్రూహీతి ।
తథేతి పరమేష్ఠీ వక్తుముచక్రమే ఓమితి బ్రహ్మేతి
వ్యష్టిసమష్టిప్రకారేణ । కా వ్యష్టిః కా
సమష్టిః సంహారప్రణవః సృష్టిప్రణవ
శ్చాంతర్బహిశ్చోభయాత్మకత్వాత్త్రివిధో
బ్రహ్మప్రణవః । అంతఃప్రణవో వ్యావహారికప్రణవః ।
బాహ్యప్రణవ ఆర్షప్రణవః । ఉభయాత్మకో
విరాట్ప్రణవః । సంహారప్రణవో బ్రహ్మప్రణవ
అర్ధమాత్రాప్రణవః । ఓమితిబ్రహ్మ । ఓమిత్యేకాక్షర
మంతఃప్రణవం విద్ధి । సచాష్టధా భిద్యతే ।
అకారోకారమకారార్ధమాత్రానాదబిందుకలాశక్తిశ్చేతి ।
తత్ర చత్వార అకారశ్చాయుతావయవాన్విత ఉకారః
సహస్రావయవాన్వితో మకారః శతావయవోపేతోఽర్ధమాత్రా
ప్రణవోఽనంతావయవాకారః । సగుణో విరాట్ప్రణవః సంహారో
నిర్గుణప్రణవ ఉభయాత్మకోత్పత్తిప్రణవో యథాప్లుతో

విరాట్ప్లుతః ప్లుతసంహారో విరాట్ప్రణవః షోడశమాత్రాత్మకః
షట్త్రింశత్తత్త్వాతీతః । షోడశమాత్రాత్మకత్వం
కథమిత్యుచ్యతే । అకారః ప్రథమోకారో ద్వితీయా మకార
స్తృతీయార్ధమాత్రా చతుర్థీ నాదః పంచమీ బిందుః
షష్ఠీ కలా సప్తమీ కలాతీతాష్టమీ శాంతిర్నవమీ
శాంత్యతీతా దశమీ ఉన్మన్యేకాదశీ మనోన్మనీ ద్వాదశీ
పురీ త్రయోదశీ మధ్యమా చతుర్దశీ పశ్యంతీ పంచదశీ
పరా । షోడశీ పునశ్చతుఃషష్టిమాత్రా ప్రకృతి
పురుషద్వైవిధ్యమాసాద్యాష్టావింశత్యుత్తరభేదమాత్రా
స్వరూపమాసాద్య సగుణనిర్గుణత్వముపేత్యైకోఽపి బ్రహ్మప్రణవః
సర్వాధారః పరంజ్యోతిరేష సర్వేశ్వరో విభుః । సర్వదేవమయః
సర్వప్రపంచాధారగర్భితః ॥ ॥ 1 ॥

సర్వాక్షరమయః కాలః సర్వాగమమయః శివః ।
సర్వశ్రుత్యుత్తమో మృగ్యః సకలోపనిషన్మయః ॥ ॥ 2 ॥

భూతం భవ్యం భవిష్యద్యత్త్రికాలోదితమవ్యయం ।
తదప్యోంకారమేవాయం విద్ధి మోక్షప్రదాయకం ॥ ॥ 3 ॥

తమేవాత్మానమిత్యేతద్బ్రహ్మశబ్దేన వర్ణితం ।
తదేకమమృతమజరమనుభూయ తథోమితి ॥ ॥ 4 ॥

సశరీరం సమారోప్య తన్మయత్వం తథోమితి ।
త్రిశరీరం తమాత్మానం పరంబ్రహ్మ వినిశ్చిను ॥ ॥ 5 ॥

పరంబ్రహ్మానుసందధ్యాద్విశ్వాదీనాం క్రమః క్రమాత్ ।
స్థూలత్వాత్స్థూలభుక్త్వాచ్చ సూక్ష్మత్వాత్సూక్ష్మభుక్ పరం ॥ ॥ 6 ॥

ఐకత్వానందభోగాచ్చ సోఽయమాత్మా చతుర్విధః ।
చతుష్పాజ్జాగరితః స్థూలః స్థూలప్రజ్ఞో హి విశ్వభుక్ ॥ ॥ 7 ॥

ఏకోనవింశతిముఖః సాష్టాంగః సర్వగః ప్రభు ।
స్థూలభుక్ చతురాత్మాథ విశ్వో వైశ్వానరః పుమాన్ ॥ ॥ 8 ॥

విశ్వజిత్ప్రథమః పాదః స్వప్నస్థానగతః ప్రభుః ।
సూక్ష్మప్రజ్ఞః స్వతోఽష్టాంగ ఏకో నాన్యః పరంతప ॥ ॥ 9 ॥

సూక్ష్మభుక్ చతురాత్మాథ తైజసో భూతరాడయం ।
హిరణ్యగర్భః స్థూలోఽన్తర్ద్వితీయః పాద ఉచ్యతే ॥ ॥ 10 ॥

కామం కామయతే యావద్యత్ర సుప్తో న కంచన ।
స్వప్నం పశ్యతి నైవాత్ర తత్సుషుప్తమపి స్ఫుటం ॥ ॥ 11 ॥

ఏకీభూతః సుషుప్తస్థః ప్రజ్ఞానఘనవాన్సుఖీ ।
నిత్యానందమయోఽప్యాత్మా సర్వజీవాంతరస్థితః ॥ ॥ 12 ॥

తథాప్యానందభుక్ చేతోముఖః సర్వగతోఽవ్యయః ।
చతురాత్మేశ్వరః ప్రాజ్ఞస్తృతీయః పాదసంజ్ఞితః ॥ ॥ 13 ॥

ఏష సర్వేశ్వరశ్చైష సర్వజ్ఞః సూక్ష్మభావనః ।
ఏషోఽన్తర్యామ్యేష యోనిః సర్వస్య ప్రభవాప్యయౌ ॥ ॥ 14 ॥

భూతానాం త్రయమప్యేతత్సర్వోపరమబాధకం ।
తత్సుషుప్తం హి యత్స్వప్నం మాయామాత్రం ప్రకీర్తితం ॥ ॥ 15 ॥

చతుర్థశ్చతురాత్మాపి సచ్చిదేకరసో హ్యయం ।
తురీయావసితత్వాచ్చ ఏకైకత్వనుసారతః ॥ ॥ 16 ॥

జ్ఞాతానుజ్ఞాత్రననుజ్ఞాతృవికల్పజ్ఞానసాధనం ।
వికల్పత్రయమత్రాపి సుషుప్తం స్వప్నమాంతరం ॥ ॥ 17 ॥

మాయామాత్రం విదిత్వైవం సచ్చిదేకరసో హ్యయం ।
విభక్తో హ్యయమాదేశో న స్థూలప్రజ్ఞమన్వహం ॥ ॥ 18 ॥

న సూక్ష్మప్రజ్ఞమత్యంతం న ప్రజ్ఞం న క్వచిన్మునే ।
నైవాప్రజ్ఞం నోభయతఃప్రజ్ఞం న ప్రజ్ఞమాంతరం ॥ ॥ 19 ॥

నాప్రజ్ఞమపి న ప్రజ్ఞాఘనం చాదృష్టమేవ చ ।
తదలక్షణమగ్రాహ్యం యద్వ్యవహార్యమచింత్య
మవ్యపదేశ్యమేకాత్మప్రత్యయసారం ప్రపంచోపశమం
శివం శాంతమద్వైతం చతుర్థం మన్యంతే స బ్రహ్మ
ప్రణవః స విజ్ఞేయో నాపరస్తురీయః సర్వత్ర
భానువన్ముముక్షూణామాధారః స్వయంజ్యోతిర్బ్రహ్మాకాశః
సర్వదా విరాజతే పరంబ్రహ్మత్వాదిత్యుపనిషత్తు ॥

॥ ఇతి అష్టమోపదేశః ॥

9. నవమోపదేశః

అథ బ్రహ్మస్వరూపం కథమితి నారదః పప్రచ్ఛ ।
తం హోవాచ పితామహః కిం బ్రహ్మస్వరూపమితి ।
అన్యోఽసావన్యోఽహమస్మీతి యే విదుస్తే పశవో న స్వభావ
పశవస్తమేవం జ్ఞాత్వా విద్వాన్మృత్యుముఖాత్ప్రముచ్యతే
నాన్యః పంథా విద్యతేఽయనాయ ।

కాలః స్వభావో నియతిర్యదృచ్ఛా భూతాని యోనిః పురుష ఇతి చింత్యం ।
సంయోగ ఏషాం నత్వాత్మభావాదాత్మా హ్యనీశః సుఖదుఃఖహేతోః ॥ ॥ 1 ॥

తే ధ్యానయోగానుగతా అపశ్యన్ దేవాత్మశక్తిం స్వగుణైర్నిగూఢాం ।
యః కారణాని నిఖిలాని తాని కాలాత్మయుక్తాన్యధితిష్ఠత్యేకః ॥ ॥ 2 ॥

తమేకస్మింస్త్రివృతం షోడశాంతం శతార్ధారం వింశప్రతిత్యరాభిః ।
అష్టకైః షడ్భిర్విశ్వరూపైకపాశం త్రిమార్గభేదం ద్వినిమిత్తైకమోహం ॥ ॥ 3 ॥

పంచస్రోతోంబుం పంచయోన్యుగ్రవక్త్రాం
పంచప్రాణోర్మిం పంచబుద్ధ్యాదిమూలాం ।
పంచావర్తాం పంచదుఃఖౌఘవేగాం
పంచశద్భేదాం పంచపర్వామధీమః ॥ ॥ 4 ॥

సర్వాజీవే సర్వసంస్థే బృహంతే తస్మిన్హంసో భ్రామ్యతే బ్రహ్మచక్రే ।
పృథగాత్మానం ప్రేరితారం చ మత్వా జుష్టస్తతస్తేనామృతత్వమేతి ॥ ॥ 5 ॥

ఉద్గీథమేతత్పరమం తు బ్రహ్మ తస్మింస్త్రయం స్వప్రతిష్ఠాక్షరం చ ।
అత్రాంతరం వేదవిదో విదిత్వా లీనాః పరే బ్రహ్మణి తత్పరాయణాః ॥ ॥ 6 ॥

సంయుక్తమేతత్క్షరమక్షరం చ వ్యక్తావ్యక్తం భరతే విశ్వమీశః ।
అనీశశ్చాత్మా బధ్యతే భోక్తృభావాజ్జ్ఞాత్వా దేవం ముచ్యతే సర్వపాశైః॥ ॥ 7 ॥

జ్ఞాజ్ఞౌ ద్వావజావీశనీశావజా
హ్యేకా భోక్తృభోగార్థయుక్తా ।
అనంతశ్చాత్మా విశ్వరూపో హ్యకర్తా
త్రయం యదా విందతే బ్రహ్మమేతత్ ॥ ॥ 8 ॥

క్షరం ప్రధానమమృతాక్షరం హరః క్షరాత్మానావీశతే దేవ ఏకః ।
తస్యాభిధ్యానాద్యోజనాత్తత్త్వభావా ద్భూయశ్చాంతే విశ్వమాయానివృత్తిః ॥ ॥ 9 ॥

జ్ఞాత్వా దేవం ముచ్యతే సర్వపాశైః క్షీణైః క్లేశైర్జన్మమృత్యుప్రహాణిః ।
తస్యాభిధ్యానాత్తృతయం దేహభేదే విశ్వైశ్వర్యం కేవల ఆత్మకామః ॥ ॥ 10 ॥

ఏతజ్జ్ఞేయం నిత్యమేవాత్మసంస్థం నాతః పరం వేదితవ్యం హి కించిత్ ।
భోక్తా భోగ్యం ప్రేరితారం చ మత్వా సర్వం ప్రోక్తం త్రివిధం బ్రహ్మమేతత్ ॥ ॥ 11 ॥

ఆత్మవిద్యా తపోమూలం తద్బ్రహ్మోపనిషత్పరం ।
య ఏవం విదిత్వా స్వరూపమేవానుచింతయం
స్తత్ర కో మోహః కః శోక ఏకత్వమనుపశ్యతః ॥ ॥ 12 ॥

తస్మావిరాడ్భూతం భవ్యం భవిష్యద్భవత్యనశ్వరస్వరూపం ।
అణోరణీయాన్మహతో మహీయా నాత్మాస్య జంతోర్నిహితో గుహాయాం ।
తమక్రతుం పశ్యతి వీతశోకో ధాతుఃప్రసాదాన్మహిమానమీశం ॥ ॥ 13 ॥

అపాణిపాదో జవనో గ్రహీతా పశ్యత్యచక్షుః స శ్రుణోత్యకర్ణః ।
స వేత్తి వేద్యం న చ తస్యాస్తి వేత్తా తమాహురగ్ర్యం పురుషం మహాంతం ॥ ॥ 14 ॥

అశరీరం శరీరేష్వనవస్థేశ్వవస్థితం ।
మహాంతం విభుమాత్మానం మత్వా ధీరో న శోచతి ॥ ॥ 15 ॥

సర్వస్య ధాతారమచింత్యశక్తిం సర్వాగమాంతార్థవిశేషవేద్యం ।
పరాత్పరం పరమం వేదితవ్యం సర్వావసానే సకృద్వేదితవ్యం ॥ ॥ 16 ॥

కవిం పురాణం పురుషోత్తమోత్తమం సర్వేశ్వరం సర్వదేవైరుపాస్యం ।
అనాది మధ్యాంతమనంతమవ్యయం శివాచ్యుతాంభోరుహగర్భభూధరం ॥ ॥ 17 ॥

స్వేనావృతం సర్వమిదం ప్రపంచ పంచాత్మకం పంచసు వర్తమానం ।
పంచీకృతానంతభవప్రపంచం పంచీకృతస్వావయవైరసంవృతం ।
పరాత్పరం యన్మహతో మహాంతంస్వరూపతేజోమయశాశ్వతం శివం ॥ ॥ 18 ॥

నావిరతో దుశ్చరితాన్నాశాంతో నాసమాహితః ।
నాశాంతమనసో వాపి ప్రజ్ఞానేనైనమాప్నుయాత్ ॥ ॥ 19 ॥

నాంతఃప్రజ్ఞం న బహిఃప్రజ్ఞం న స్థూలం నాస్థూలం
న జ్ఞానం నాజ్ఞానం నోభయతఃప్రజ్ఞమగ్రాహ్య
మవ్యవహార్యం స్వాంతఃస్థితః స్వయమేవేతి య ఏవం వేద
స ముక్తో భవతి స ముక్తో భవతీత్యాహ భగవాన్పితామహః ।
స్వస్వరూపజ్ఞః పరివ్రాట్ పరివ్రాడేకాకీ చరతి
భయత్రస్తసారంగవత్తిష్ఠతి । గమనవిరోధం న కరోతి ।
స్వశరీరవ్యతిరిక్తం సర్వం త్యక్త్వా షట్పదవృత్త్యా స్థిత్వా
స్వరూపానుసంధానం కుర్వన్సర్వమనన్యబుద్ధ్యా
స్వస్మిన్నేవ ముక్తో భవతి । స పరివ్రాట్ సర్వక్రియాకారకనివర్తకో
గురుశిష్యశాస్త్రాదివినిర్ముక్తః సర్వసంసారం విసృజ్య
చామోహితః పరివ్రాట్ కథం నిర్ధనికః సుఖీ ధనవా
ఞ్జ్ఞానాజ్ఞానోభయాతీతః సుఖదుఃఖాతీతః
స్వయంజ్యోతిప్రకాశః సర్వవేద్యః సర్వజ్ఞః సర్వసిద్ధిదః
సర్వేశ్వరః సోఽహమితి । తద్విష్ణోః పరమం పదం యత్ర
గత్వా న నివర్తంతే యోగినః । సూర్యో న తత్ర భాతి
న శశాంకోఽపి న స పునరావర్తతే న స పునరావర్తతే తత్కైవల్యమిత్యుపనిషత్తు ॥

॥ ఇతి నవమోపదేశః ॥

ఓం భద్రం కర్ణేభిః శ్రుణుయామ దేవా భద్రం పశ్యేమాక్షభిర్యజత్రాః ।
స్థిరైరంగైస్తుష్టువాంసస్తనూభిః వ్యశేమ దేవహితం యదాయుః ।
స్వస్తి న ఇంద్రో వృద్ధశ్రవాః స్వస్తి నః పూషా విశ్వవేదాః ।
స్వస్తి నస్తార్క్ష్యో అరిష్టనేమిః స్వస్తి నో బృహస్పతిర్దధాతు ॥

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః

ఇతి నారదపరివ్రాజకోపనిషత్సమాప్తః